

mamuli

K ü l t ü r e l D e r g i

მაძული

კულტურული ჟურნალი

1

Ocak 1997

mamuli

Kültürel Dergi

მამული

კულტურული ჟურნალი

Ocak 1997, Sayı 1
(Üç Ayda Bir Yayınlanır)

Sinatte Yayınları Adına Sahibi

Şaban TABAN

Yazı İşleri Müdürü

Sabahattin KESKİN

Genel Yayın Yönetmeni

Editör

Fahrettin ÇİLOĞLU

Yazı Kurulu

Hasan ÇELİK, Fahrettin ÇİLOĞLU
İsmail YERGUZ

Bu Sayıda Katkıda Bulunanlar

Aydın AKIN, Lia ÇLAİDZE,
Fahrettin ÇİLOĞLU, İsmail YERGUZ

Yazışma Adresi

Misakı Milli Sok. Uzun İş
Merkezi No: 47 Kat: 1/1
81300 Kadıköy - İstanbul

Tel: (0216) 345 09 01

Faks: (0216) 348 65 71

Fiyatı

200 000 TL (KDV Dahil)

Yıllık Abone

750 000 TL

Havale Hesap No.

Posta Çeki Hesap No:
674204 - Fahrettin Çiloğlu

Fahrettin Çiloğlu

Türkiye İş Bankası

Üsküdar Şubesi, 2664275

Sayfa Düzeni

ARGÜMAN

Baskı

Ceylan Matbaacılık

İçindekiler

mamuli'den

GÖRÜŞ-DÜŞÜNCE

Gürcüstan ve Türkiye'nin dış politikası3
Fahrettin ÇİLOĞLU

SANAT-EDEBİYAT

Bizsiz hayat, o kadar da enteresan olmaz6
Fahrettin ÇİLOĞLU

Çveni Tamazi da Otari7
Lia ÇLAİDZE

Gürcü edebiyatından portreler: İlia Çavçavadze11
K. SALIA

GEZİ

Gürcüstan'ın ikinci kalbi: Kutaisi16

Tiflis: Mağrur ve yoksul18

ETNOGRAFYA-FOLKLOR

Çeçenler ve Çeçen folkloru19
Fahrettin ÇİLOĞLU

Zekâ köprüsü21

YAŞAM-KÜLTÜR

Çek Cumhuriyeti'nde bir Gürcü22
Aydın AKIN

ÇOCUK

Argonotlar: Aieti Krallığı24

Kurnaz ressam25

HABER-YORUM

İvane Cavahişvili doğumunun 120. yılında anıldı26

BOTAŞ eski genel müdürü Hayrettin Uzun ile söyleşi ... 26

Gürcüstan'dan Rusya ile ilişkilerini yeniden
gözden geçireceği uyarısı 27

Gürcüstan'a her gün bir yatırımcı geliyor28

Otar Gigineşvili doğumunun 80. yılında anıldı28

Macahel gecesi29

Acara'da seçim29

Kısa Kısa30

mamuli'den

mamuli, Türkiye'nin basın-yayın yaşamında, temel olarak Gürcü kültürünü yansıtan üçüncü yayın organı. İlk *Tavisupali Sakartvelo*, 1921-1922 yılları arasında İstanbul'da tamamen Gürcüce olarak yayımlanmış. İkincisi *çveneburi*, 1977 yılında İsveç'te çıkmaya başlamış ve son sayısı 1979'da İstanbul'da basılmış. Ocak 1993'te yeniden yayımlanan *çveneburi*, eski *çveneburi*'nin kültürel mirasını devralmıştı. Şimdi ilk sayısı ile tanıştığınız **mamuli**, bir kültür dergisi olarak yayımlanıyor. Gürcü kültürünün yanı sıra, Kafkasya'nın yerli halklarının kültürünü tanıtmayı da amaçlıyor. Üç ayda bir yayımlanacak olan **mamuli**, Kafkasya'daki siyasal gelişmelere ışık tutacak yazılara da yer verecek.

mamuli, çok kısa sürede biçimlenerek ortaya çıktı ve yayın yaşamına girdi. Derginin biçimlenmesinde önerileriyle katkıda bulunanlara ve derginin yayımına destek verenlere teşekkür ediyoruz.

*

Derginin ilk sayfalarında yer alan "Sovyetler Birliği'nin dağılışının beşinci yılında Gürcüstan ve Türkiye'nin dış politikası" adlı yazı, Gürcüstan'daki siyasal gelişmeleri irdelemeye çalışırken, Türkiye'nin bu gelişmeler sürecindeki politikası üzerinde duruyor. Yazar ve şair Çiladze kardeşlerin İstanbul'u ziyaretleri vesilesiyle kaleme alınan yazılar, bu iki ünlü edebiyatçıyı daha yakından tanımamızı sağlıyor. **mamuli**'nin dizi yazılarından biri olacak olan "Gürcü edebiyatından portreler"de bu sayının konuğu, 19. yüzyıl Gürcü edebi ve siyasal yaşamının en önde gelen adı İlia Çavçavadze. Bu ünlü yazar ve şair üzerine Türkçede bu kapsamda yazı ilk kez **mamuli**'de yer alıyor. Bu sayıda, Kafkasya'nın yerli halklarından biri olan Çeçenleri (ve İnguşları) kısaca tanıtıyoruz. Kafkas Evi'nin dördüncü kitabı "Çeçen Folkloru"ndan hareketle kaleme aldığımız "Çeçenler ve Çeçen folkloru", Çeçenlerin yanı sıra, Çeçenlerin yakın akrabaları olan İnguşların tarihini özetliyor; ayrıca Çeçen folklorundan bir örnek yazı yer alıyor. "Çek Cumhuriyeti'nde bir Gürcü", "Gürcüstan'ın ikinci kalbi Kutaisi" gibi yazılar da **mamuli**'ye renk katıyor.

*

mamuli, tarihle günümüzü birbirine karıştırmamayı bir ilke olarak benimsiyor ve bu çizgide yayın yaşamına giriyor. Yayın yaşamını sürdürmesi için, doğal olarak siz okurların desteğine gereksinim duyuyor. Bu desteğin bir parçası olarak, **mamuli**'ye abone olmanızı ve ilgi duyanların abone olmalarını sağlamanızı umuyoruz. Bir sonraki sayıda buluşmak üzere...

Editör

Sovyetler Birliği'nin dağılışının beşinci yılında Gürcüstan ve Türkiye'nin dış politikası

Fahrettin ÇİLOĞLU

Sovyetler Birliği'nin 1991 sonunda dağılmasından sonra bağımsızlığını kazanan ve ilk olarak Türkiye tarafından tanınan Gürcüstan'ın tarihine göz gezdirdiğinde, ülke tarihinin bir "istilalar" ve "dış müdahaleler" tarihi olduğu görülür. Bugün Türkiye'nin "iyi ilişkilere sahip" tek komşusu olarak nitelenen bu ülkenin "tarihsel gelişiminde" Osmanlı Devleti'nin (Türkiye) en az İran ve Rusya kadar payı olduğu bir gerçektir. Gürcüstan'ın güneybatısını yaklaşık 300 yıl elinde tutan Osmanlı Devleti'nin vârisi olan Türkiye'nin Gürcüstan'ın bağımsızlığını tanınmasının ve zor günlerinde ekonomik yardımda bulunmasının Gürcülerin "tarihsel korku"larını yenmede önemli rol oynamasına karşın, Türkiye'den "bazı kesimlerin" İslamcı ve pan-Türkçü etkinliklerinden dolayı, bir bütün olarak Gürcüstan'ın Türkiye'ye karşı tam güven duyduğu henüz söylenemez. Hiç kuşkusuz bunda, Abhazya savaşı sırasında Abhaz ayrılıkçı hareketine destek amacıyla Türkiye'de gerçekleştirilen ve küçük çaplı sayılmayacak organizasyonun hiçbir "engelle" karşılaşmamasının da payı vardır.

Tarihsel arkaplan

Kafkasya'nın yerli halkları arasında oldukça eskiye uzanan devlet deneyimi, ayrı bir alfabesi ve köklü edebiyat geleneği bulunan tek halk olan Gürcüler, Osmanlı-İran kışkıracıdan kürtulmanın yolunun kendileri gibi Ortodoks olan Ruslara yakınlaşmakla olabileceğine inanarak 18. yüzyılın sonunda Rusya'nın korumasına girdiler. 1783 antlaşmasıyla Rusya Gürcüstan'ın sınırlarını korumayı garanti altına alıyordu. Ancak bu antlaşmaya karşın Rusya, 1795'te başkent Tiflis'e kadar giren İran'a karşı kayıtsız kaldı ve Rusya'nın gerçek niyeti ancak 1801'de ortaya çıktı. Bu tarihte Çarlık yönetimi Gürcüstan topraklarını ilhak etmeye başladı ve ilhak 1864'te tamamlandı. Bu tarihe gelmeden önce, iki Osmanlı-Rus savaşı yaşanmış ve bu savaşlardan ilkinde "eski Gürcü toprakları" olan Mesheti (Ahıska ve yöresi) Çarlık Rusya'sına katılmıştı. Gürcü ulusal hareketinin gelişmeye başladığı 19. yüzyılın ikinci yarısında çıkan yeni bir Osmanlı-Rus savaşı sonunda imzalanan Berlin Antlaşması'yla Kars, Ardahan ve Batum'dan oluşan "Elviye-i Selase" de Rusya'nın ve dolay-

sıyla Gürcüstan'ın bir parçası haline geldi.

Rusya'nın Sovyet Devrimi'yle birlikte Birinci Dünya Savaşı'ndan çekilmesinin ardından Gürcüstan, diğer Kafkas cumhuriyetleri Ermenistan ve Azerbaycan ile kısa süreli bir ortaklık deneyimi yaşadı. 26 Mayıs 1918 tarihinde de, kâğıt üzerinde tüm Çarlık Rusya'sının partisi olan Menşeviklerin önderliğinde bağımsızlığını ilan etti. Bu tarihten kısa bir süre önce Gürcüstan, yakın komşularına karşı Alman protektorasını kabul etmişti. Birinci Dünya Savaşı'ndan Almanya'nın yenik çıkması Gürcüstan'daki Alman protektorasının da sonu oldu. Savaşın mağluplarından olan Osmanlı Devleti'nin de bölgeden çekilmesiyle bu kez Güney Kafkasya İngiliz nüfuz alanı haline geldi; özellikle Azeri petrolü peşinde olan İngilizler de bir süre sonra bölgeden çekildi.

Gürcüstan'ın bağımsızlığını ilan etmesinden yaklaşık bir yıl sonra Anadolu'da ortaya çıkan yeni oluşumun önderliği ile Sovyet yönetimi arasındaki yakınlaşma, Güney Kafkas cumhuriyetlerinin de bir bakıma kaderini belirledi. Nitekim 26 Nisan 1920 tarihinde Mustafa Kemal'in Türkiye Büyük Millet Meclisi başkanı olarak Lenin'e gönderdiği ilk mektupta bunun ipuçları mevcuttur. Mustafa Kemal mektubunda "Sovyetlerin Gürcüstan'a saldırmaları karşılığında Ermenistan'a saldırmayı ve Azerbaycan'ın 'Bolşevik devletler' arasına katılmasını sağlamayı öneriyordu" (Yerasimos, *Milliyetler ve Sınırlar*, s. 333-334). Bu tarihten iki gün sonra Azerbaycan, Türklerle birkaç aylık savaş sonrasında 2 Aralık 1920 tarihinde de Ermenistan Sovyet yönetimine katıldı. Son perde olarak, Gürcü asıllı Stalin ve Orconikidze'nin başında bulunduğu Kızıl Ordu Gürcüstan'a girdi ve 25 Şubat 1921 tarihinde Tiflis'te Sovyet yönetimi kuruldu. Bu arada Artvin ve Ardahan'ı aldıktan sonra Batum, Ahıska ve Ahılkelek'i de almaya karar veren Türk birlikleri ile Kızıl Ordu'nun 9 Mart 1921 tarihinde Ahıska'da "el sıkışmaları"yla (Yerasimos, s. 347), Gürcüstan ve dolayısıyla Güney Kafkasya sahnesinde perde kapandı ve 1991'e kadar bir daha açılmadı.

Bağımsızlık ve sonrası

Ekim 1990'daki ilk çok partili seçimler öncesinde, Komünist Partisi'ne karşı iktidar olma alternatifleriyle ortaya

çıkan Zviad Gamsahurdia başkanlığındaki Yuvarlak Masa ittifakının ve Gia Çanturia başkanlığındaki Gürcüstan Ulusal Demokratik Parti'nin belki de en önemli sorunlarından biri "Bağımsız Gürcüstan" a karşı Türkiye'nin tavrının ne olacağıydı. O tarihte bu iki lider, yaptığımız söyleşide Türkiye'nin bağımsız Gürcüstan'a karşı "güç kullanmıyacağı" açıkça deklere etmesini istemişlerdi. Moskova'nın yaklaşık yetmiş yıldır işlediği "bağımsız olması halinde Gürcüstan'ı Türkiye'nin yutacağı" tezi, tarihsel geçmişle de ilişkilendirilerek hafızalarda derin izler bırakmışa benziyordu (*Cumhuriyet*, 27 Ekim 1990). Bu partilerden Yuvarlak Masa'nın zaferle çıktığı seçimler öncesinde, ne de 1991'de, "9 Nisan" katliamının yıldönümünde Gürcüstan'ın bağımsızlığını ilan etmesinden sonra, Rusya'ya karşı temkinli politikalarıyla tanınan Türkiye'nin bu yönde hiçbir açıklaması kamuoyuna yansımada. Bununla birlikte Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından Gürcüstan'ın bağımsızlığını tanıyan ilk ülke Türkiye oldu. Oysa bu tarihlere Gürcüstan, milliyetçi Gamsahurdia'nın ülkedeki azınlıklara ve muhalefete karşı tutumu nedeniyle Batı toplumunda yer bulamamış, hatta ABD tarafından "kara liste"ye alınmıştı.

Popülist bir politikacı olan Gamsahurdia, halkın büyük bir çoğunluğunun oylarını alarak devlet başkanı seçilmesinden bir süre sonra "diktatörlük"le suçlandı ve onu iktidara taşıyan ortakları tarafından 6 Ocak 1992 tarihinde iktidardan düşürüldü. Sovyetler Birliği'nin dağılma sürecinin dışişleri bakanı olan Eduard Şevardnadze'nin yönetimi üstlenmesinden sonra, Gürcüstan'ın Türkiye ile ilişkileri daha da gelişirken, ülke uluslararası toplumdaki yerini de aldı. Gürcüstan, Azerbaycan topraklarının önemli bölümünü işgal altında tutan Ermenistan'a karşı ambargo uygulayan Türkiye'nin karayoluyla Rusya'ya ve Orta Asya cumhuriyetlerine açıldığı tek kapı olarak giderek önem kazandı. Öte yandan Türkiye Azeri petrollerinin dış piyasaya, ileride Bakü-Ceyhan boru hattına da dayanak oluşturacak Bakü-Supsa boru hattıyla (Gürcüstan hattı) taşınması için uluslararası platformda büyük çaba harcadı. Ancak burada altı çizilmesi gereken nokta, Türkiye-Gürcüstan ilişkilerinin Türkiye-Azerbaycan ilişkilerinden çok farklı olmasıydı. Türkiye, Rusya'nın Kafkasya'ya "güç kullanarak" geri dönmesine karşı Gürcüstan'ı destekler bir izlenim vermesine karşın, tıpkı Dağlık Karabağ örneğinde olduğu gibi Rusların aslında Kafkasya'ya bir geri dönüş yöntemi olarak Abhazya ve Güney Osetya'da başkasının eliyle güç kullanmasına bir bakıma "sessiz" (ya da "seyirci") kaldı. Türkiye'nin bu politikasının Gürcüstan'ın Rusya'ya "teslim olması"ndaki payı tartışılmalıdır.

Abhazya sorunu

Gürcüstan, çok etnili ve çok kültürlü bir ülke. Yaklaşık 5,5 milyon nüfusunun yüzde 70,1 Gürcüler, yüzde 8,1'i Ermeniler, yüzde 6,3'ü Ruslar, yüzde 5,7'si Azeriler, yüzde 3'ü Osetler, yüzde 1,8'i Yunanlılar, yüzde 1,7'si Abhazlardan oluşur. Yeni dönemde, Abhazya (Abhazlar Abhazya'nın nüfusunun yüzde 17,8'i oluşturur) ve Acara'nın özerk cumhuriyet statüsü korunurken Güney Osetya'nın (tarihsel İç Kartli bölgesi) özerk bölge statüsü 1990'da kaldırılmıştır. Gürcüler arasında, 18. yüzyıldan itibaren Osetya'dan (şimdi Kuzey Osetya) gelecek Gürcü topraklarına yerleşmiş olan Osetlere siyasi özerklik verilmesinin haksız bir tasarruf olduğu ve Osetlere en çok kültürel özerklik verilebileceği yaygın bir görüştür. Öte yandan Abhazların vatanının Gürcüstan'ın kuzeybatısını oluşturan Abhazya olduğu ve siyasi özerkliğin tartışılması gerektiği genel olarak kabul edilmektedir.

Bir Kafkas halkı olan Abhazlar, dil ve etnik açıdan Kuzey Kafkas halklarından olmalarına karşın, eski çağlardan beri Karadeniz'in kuzeydoğu kıyılarında, Psu ve Enguri nehirleri arasında ve iç bölgeleri kıyından ayıran Kafkas Dağlarının yamaçlarında Gürcüstan'ın siyasi ve kültürel nüfuzu altında yaşadılar (Yerasimos, s. 429). Bu topraklarda yaşayan Müslüman Abhazların çoğunluğu, 1864'te Rus işgaline karşı başlatılan bir ayaklanmanın ardından Türkiye'ye göç etti. Geride Ortodoks Abhazlarla çok az sayıdaki Müslüman Abhazlar kaldı. Abhazlardan boşalan topraklara Ruslar, Ermeniler ve Gürcüler yerleştirildi. Çarlık Rusya'sının bir nüfus politikası olan bu uygulamanın, başka yerlerde de -örneğin 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı'nın ardından Mesheti bölgesinden Türkiye'ye göç eden Müslümanların yerine Ermenilerin yerleştirilmesi - uygulandığı görülmektedir. Daha da çarpıcı olanı bu eski Rus politikasını Sovyet yöneticilerinin de uygulamış olmasıdır. Kuzey Kafkasya'da İkinci Dünya Savaşı'nda sürülen Müslüman İnguşların yerlerine Ortodoks Osetlerin, Kırım'da Tatarların yerine Rusların yerleştirilmesi gibi çok sayıda örnekten söz edilebilir. Abhazya'daki demografik değişim sorgulanırken nedense fatura buradaki Gürcü nüfusa çıkarılmış, ancak bölgede toplam nüfusları Abhazların sayısını ikiye katlayan Ruslar ve Ermenilerden bu bağlamda hiç söz edilmemiştir.

Abhazya sorununun yeni olmadığını ve en az Sovyet tarihi kadar eski olduğunu bize yaşanan tarihsel olaylar göstermektedir. 1918-1921 arasında, ayrılıkçı Abhaz ayaklanmaları Gürcüstan yönetimi tarafından bastırılmış, Gürcüstan'ın Sovyet yönetimine girmesinden sonra, Aralık 1921 tarihinde imzalanan birlik anlaşmasıyla Abhazya'ya, Gürcüstan Sovyet Sosyalist Cumhuriyeti'nin parçası ol-

makta devam etmesine karşın, Sovyetler Birliği'ne bağlı cumhuriyet statüsü verilmiştir (Yerasimos, 429-430). Bu arada, 1918-1921 arasında Gürcüstan'ın bağımsız olduğu dönemde Bolşeviklerden yana tavır alan (Güney) Osetler, 1922'de Güney Osetya adı altında bir özerk bölgeyle ödüllendirilmişlerdir. Abhazy'a'nın birlik cumhuriyeti statüsü, Stalin döneminde geri alınmış ve özerk cumhuriyet statüsünde doğrudan Gürcüstan'a bağlanmıştır (1931). Ancak bu değişikliği, özellikle Türk basınında çıkan yazılarda olduğu gibi Stalin'in Gürcü olmasına bağlamak, Sovyetler Birliği'nde 1936 Anayasası'yla şekillenen yeniden yapılanmayı açıklamamızı güçleştirir.

Abhazya sorununda (ve dolayısıyla Güney Osetya sorununda) dikkat çekici noktalardan biri, Gürcüstan'ın Rusya'ya karşı gelişen tutumuyla bu iki etnik topluluğun Gürcüstan'a karşı tavrının eş zamanlı yaşanmış olmasıdır. 1978'de Moskova'nın Gürcüstan Anayasası'ndan Gürcüce'nin devletin resmi dili olduğu ibaresini çıkarma girişimi üzerine Tiflis'te gösteriler yapılırken, Abhazlar da Gürcüstan'dan ayrılıp Rusya Federasyonu'na katılmak için kampanya başlattılar. 1980'lerin sonlarında Gürcüstan'da bağımsızlık yanlısı gösteriler başladığında Abhazlar ve Osetler (Rusya Federasyonu'na katılmak üzere) ayrılma taleplerini yeniden gündeme getirdiler. Bu türden "tarihsel örtüşmeler" düğmeye aslında Moskova'dan basıldığı kanısını güçlendirmektedir.

Gürcüstan'ın bağımsızlığını ilan etmesinden sonra, ilk çatışmalar Güney Osetya'da yaşandı ve bölgeye Rusya müdahale ederek Güney Osetya'yı, BDT'ye katılmayı reddeden Gürcüstan'dan fiilen kopardı. Bu gelişmenin Abhazya için bir referans oluşturduğu da ileri sürülmüştür.

Bu arada Kuzey Kafkas halklarının kâğıt üzerinde kurdukları Kuzey Kafkasya Konfederasyonu'na hem Abhazy hem de Güney Osetya, Güney Kafkasya'da bulunmalarına rağmen kabul edildi. Aslında Kuzey Kafkas halklarının "gelecekteki konfederasyonu" için Karadeniz'e açılan tek kapı Abhazya'ydı ve stratejik bir öneme sahipti. Rusya için ise Abhazya, daha önceki deneyimlerde olduğu gibi Moskova eksenini dışında kalan Gürcüstan'ın, bu tutumunu değiştirmemesi halinde ödemesi gereken bir faturaydı. Ağustos 1992'de, milliyetçi yükselişin doruk noktasına çıktığı ve bu milliyetçi yükselişin azınlıkların geleceğini tehdit etmeye başladığı Gürcüstan'daki "Rusya yanlıları"nın da kıskırtmalarıyla Abhazya'da çatışmalar başladı. Bu savaş boyunca Gürcüler, Abhazya'da savaştıkları ordunun Abhazlardan değil Ruslardan (Kazaklar) ve Kuzey Kafkasyalılardan (daha çok Çeçenlerden) oluştuğunu ileri sürdüler. Gürcülerin yenilgisiyle sonuçlanan bu savaşta, "Abhaz ordusunca" T-72 tanklarının, Grad roketatarlarının

ve ağır topların kullanılması Gürcülerin iddialarının salt propagandadan ibaret olmadığını gösteriyordu. 16 Mart 1993'teki saldırıyı püskürten Gürcüler 100'den çok ölü verirken, karşı tarafın kayıpları ve esirleri arasında yalnızca beş Abhazın bulunması, geri kalanların Kazak (Rus), Kuzey Kafkasyalı ve Ermeni olması (Yerasimos, 467) bu iddianın ciddiye alınması gerektiğini gösteren bir başka örnek olarak alınabilir. Eylül 1993'te, Sohumi ve Abhazya'nın doğu kesimleri de "Abhaz yönetimi"nin eline geçtiğinde bölgedeki etnik temizlik tamamlanmış ve Abhazya nüfusunun yaklaşık yarısını oluşturan 250 bin Kartveli yerlerinden edilmişti. Birleşmiş Milletler gözetiminde yapılan anlaşmalar uyarınca mültecilerin evlerine dönmeleri karara bağlanmasına karşın Abhaz yönetimince bu engellenmiş, dönme girişiminde bulunanlara Gali bölgesindeki örnekte olduğu gibi işkence edilmiş ve bazıları öldürülmüştür (Yeni Yüzyıl, 22 Mart 1995).

Gerek Güney Osetya'da, gerekse Abhazya'da savaş sırasında büyük ölçekli zorunlu göçler olmuştur. Abhazya'nın savaş öncesi nüfusunun en az yüzde 60'ı bugün bölgenin dışında mülteci durumundadır. Savaştan kaçan Rusların, Ermenilerin ve Abhazların dışında, Kartvelilerin zorunlu göçü aslında bir etnik temizliğe dönüşmüştür. Bu koşullarda, ayrılıkçı Abhaz yönetiminin, Güney Osetya'daki cumhurbaşkanlığı seçiminden hemen sonra, 23 Kasım 1996 tarihinde seçimler yapması fiili durumu yasallaştırma girişiminden başka bir şey değildir. Bu durum ister istemez, İsrail örneğinde olduğu gibi, tarihte kendilerine yapılan haksızlığın (göçe zorlanma) aynısını Abhaz ayrılıkçı yönetiminin başka topluluğa uyguladığını düşündürmektedir.

Abhazya sorununda, Türkiye adına yapılan açıklamalarda Gürcüstan'ın toprak bütünlüğüne saygı gösterildiği ve bu sorunun barışçı yollardan çözülmesi gerektiği ifade edilmiştir. Ancak savaş boyunca Abhazya'ya Trabzon-Soçi üzerinden yardımın ve savaşçıların gitmesi, savaş sonrasında doğrudan Trabzon-Sohumi denizyolunun kullanılması gibi olayların Türkiye'nin dış politikası açısından açıklanmaya ihtiyacı vardır. Öte yandan Türkiye'de kurulan Kafkas-Abhazya Dayanışma Komitesi'nin çeşitli çevrelerle temaslarının Türkiye'nin dış politikasını ne ölçüde etkilediği ya da bu komitenin Türkiye'nin dış politikasından ne ölçüde etkilendiğini açıklamak da pek kolay görünmemektedir. Çatışmalar sırasında Soçi üzerinden Abhazya'ya giden ya da götürülen, eş zamanlı olarak Tiflis'e gitme gereği duymayan Türkiye'nin basınının ne derece Türk dış politikasını yansıttığı ya da Türkiye'nin dış politikasının bu basına ne ölçüde yansıdığının yanıtını vermek de hiç kolay değildir.

Çiladze kardeşleri:

Bizziz hayat, o kadar da enteresan olmaz!..

*Fahrettin ÇILOĞLU

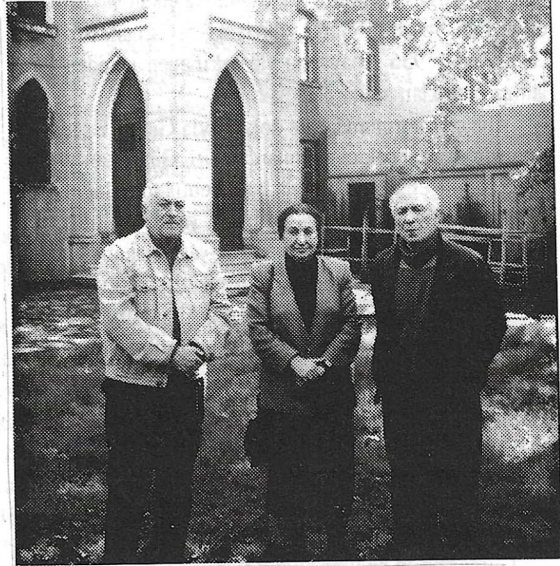
Çağdaş Gürcü edebiyatının önde gelen iki adı, Tamaz Çiladze ve Otar Çiladze kardeşler konuk olarak Türkiye'ye geldiler. Sarp'tan karayoluyla gelen Çiladze'ler, bir süre İstanbul'da kaldıktan sonra İzmit'te ve Bursa'da bulundular. Ancak ne yazık ki, Otar Çiladze geldiğinde bronşlarından rahatsızdı ve rahatsız olarak döndü. Bundan dolayı sohbetlerde ve söyleşilerde konuşmaktan genellikle uzak kaldı. Değerli şair ve yazar Otar Çiladze'ye bir kez daha geçmiş olsun diyoruz.

Türkolog Lia Çiladze'nin eşlik ettiği yazarlar, 30 Ekim akşamı Türkiye Yazarlar Sendikası'nda bir grup Türkiyeli yazarla bir araya geldiler. Burada yapılan sohbe, Türkiye Yazarlar Sendikası başkanını şair Ataol Behramoğlu'nun yanı sıra, Necati Mert, Adnan Özer, Emin Karaca, Feyza Hepçilingirler, Tansu Bele, Hasan Öztoprak katıldı. Oldukça sıcak bir atmosfer içinde geçen toplantıda, Gürcü ve Türk edebiyatları değerlendirildi; iki ülke edebiyatları arasındaki ilişki ve iki ülke edebiyatı yapıtlarının karşılıklı olarak çevrilmesi ele alındı. Türkiye Yazarlar Sendikası'nda gerçekleşen sohbet-söyleşinin önemli bölümlerini aktarıyoruz:

*

Ataol BEHRAMOĞLU: - Konuklarımıza önce hoş geldin diyor, buraya kadar geldikleri için teşekkür ediyorum. Ben Rus edebiyatı uzmanıyım. Dolayısıyla Gürcü şiirinin çok önemli olduğunu, Pasternak tarafından Rusçaya çevrildiğini biliyorum. Sanırım bizler, bu beraberlikten de hareketle Gürcü edebiyatı ve Türk edebiyatı arasında bağlar kurabiliriz.

Lia ÇLAİDZE: - Önce Türkçeye Gürcü edebiyatından bazı yapıtların çevrildiğini belirtmek isterim. Nodar Dumbadze'den *Güneşi Görüyorum*, *Kukaraça*, *Sonsuzluk Yasak* olarak çıkan *Sonsuzluk Yasası*. Ancak henüz bir zenginlikten söz edemiyoruz. Şu anda birlikte olduğumuz Tamaz Çiladze ve Otar



Tamaz Çiladze, Lia Çiladze ve Otar Çiladze

Çiladze, Gürcü edebiyatının yaşayan en önemli yazar ve şairleri. Otar Bey'in romanları Almanca, Fransızca, İngilizce gibi pek çok Batı diline çevrildi.

Ataol BEHRAMOĞLU: -- Aslında Türkçede Kafkas edebiyatından pek bir şey yok. Gürcü ve Azeri yazarlarından... Mesela benim dostum olan Rüstem İbrahimbegov çok iyi bir yazar, Azeri oyun yazarı. Tabii burada bir dil zorluğu var.

Lia ÇLAİDZE: - Bundan dolayı belki de biz Türkologlar çevirip sizler yayımlamalısınız.

Ataol BEHRAMOĞLU: - Evet, olabilir. Mesela şu anda Şehir Tiyatroları'nın yeni oyunlara ihtiyacı var. Onlara oyunlar önerilebilir, mesela Gürcüstan'da ünlenmiş bir oyun olabilir bu. Böyle bir oyun var mı?

Tamaz ÇİLADZE: - Eğer başka bir noktadan başlamam gerekirse bugün Gürcüstan'da en ünlü yönetmenin Robert Sturua olduğunu söylemeliyim. Zaten sizler de, Türkiye'de bulunduğu için onu ta-

Çveni Tamazi da Otari

Yaşadığımız yüzyılın 50'li yıllarının sonlarında Gürcü edebiyatına giren genç yazarların adları kısa bir zaman içinde Gürcüstan sınırlarını aştı. Bu kuşaktan yazarlar arasında Çiladze kardeşler seçkin bir yere sahiptiler ve bugünkü de bu yerlerini korumaktadırlar. Gürcü edebiyatına eş zamanlı katılan şairler, kendilerin özgü bir sese sahip, ikisi de mükemmel şir yazarlardı. Gürcü okurları da onları böyle kabul edip sevmişlerdir. Gürcüstan'daki şir severler arasında Tamaz Çiladze'nin "Kintsivsi" adlı şirini ezbere bilmeyen ve masasında Otari Çiladze'nin şir kitabını bulundurmayan neredeyse yoktur.

1990 yılının sonbaharıydı. Ülke-miz zor günler yaşıyordu. Her şeyde başımıza bir belanın geleceği hissediliyordu. Rustaveli caddesindeki bir kitapçıda 16-17 yaşlarında bir genç dikkatimi çekti. Otari Çiladze'nin şir kitabını sorup bulamadığı için çok üzgündü. Şaşırdım, çünkü Otari Çilad-

ze'yi sevenler bilir ki, onun kitaplarının piyasaya çıktıktan birkaç gün sonra bulunması imkânsızdır. Bu genç ise çok önceden çıkmış bir kitabı arıyordu. Ve bulamaya-çağını biliyor, ama yine de arıyordu. Bunun nedeni onu çok istemesi, çok ihtiyaç duyması, yaklaşan tehlikeyi bilinçaltında hissetmesiydi. İçinde alarm zilleri çalarken kendisini kurtarma yolunu Otari Çiladze'nin şirlerinde aramasıydı.

Tamaz ve Otari Çiladze'lerin yapıtları birbirinden çok farklıdır, ama yazarlıkta geçirdikleri yollar aynıdır. İkisi de şirle başlayıp hemen hemen aynı yaşlarda roman yazmaya başladılar. Her ikisinin oyunları yurtiçinde ve yurtdışında başarıyla sahneye konmuştur. Bu iki kardeşin değişik konular üzerine çok ilginç yazıları vardır. İkisi de Gürcüstan'da büyük edebiyat ödülü olan Rustaveli Ödülüne sahiptirler. Yapıtları birçok yabancı dile çevrilmiştir.

Sayın Eduard Şevardnadze edebi-

yatı çok sever. O Gürcü edebiyatını iyi bilen kişilerden biridir ve Gürcü edebiyatına değerini kazandıran yazarlara saygı duyar. Sayın Şevardnadze'nin sınırlı zamanı olmasına karşın Tamaz Çiladze'ye doğum yıldönümünde samimi ve dostça bir tebrik mektubu yazmak için vakit ayırmıştır. "Benim Tamaz'ım, Tamaz Bey, Yıldönümünüzü biraz geç öğrendim ve bu yüzden size geç ulaşabildim. Tebrik ederim. Kendi tecrübelerimden biliyorum ki, 65 ne çok ne de az. Ancak geçirdiğiniz yaşamdan ve ulaştığınız yerden gurur duymaya ve Gürcü edebiyatında, sanatında, Gürcüstan'ın toplumsal ve siyasal yaşamında yeni çağ açan kuşak adına konuşmaya hakkınız vardır. Yete-neğinize her zaman saygı duydum ve değer verdim, bu daima böyle olacaktır. Candan kucaklıyorum, Eduard Şevardnadze."

■ Lia ÇİLADZE

miyorsunuz. Sturua'nın gerçekten büyük bir yönetmen olduğunu teslim etmemiz gerekiyor. Sturua, ayrıca pek çok ülkede bulundu ve oyunlar sahneye koydu. Şimdi de Ankara'da ve bir tiyatro enstitüsünün kuruluş çalışmalarını yürütüyor. Bütün bunları söylememin nedeni şu: Bir oyun ancak onu sahneye koyan yönetmenle iyi olabilir. Örneğin edebi açıdan hiç de popüler olmayan bir oyunu Sturua gibi bir yönetmen popüler hale getirebilir. Örneğin, eski bir oyun olan Polikarpe Kakabadze'nin *Kvarkvare*'si çok ünlü bir oyundur. Bu oyun da yine Robert Sturua tarafından başarıyla sahneye konmuştu.

Otari ÇİLADZE: - *Kvarkvare* eski bir oyun. Eğer biz çağdaş Gürcü tiyatrosundan bir oyundan söz edeceksek, ister istemez Tamaz'ın oyunlarından söz etmeliyiz. Sturua aslında bir Shakespeare yo-

rumcusudur. Ama Shakespeare yorumcusu olduğu kadar o, Tamaz'ın oyunlarının da yorumcusudur. Evet, Brecht, Shakespeare ve Tamaz Çiladze'nin...

Tamaz ÇİLADZE: - Hangi oyun olabilir, bunun cevabını vermek çok zor. Hiç kuşkusuz bugünkü yeni adlar çok ilgi çekici; çok ilginç oyunlar kaleme alıyorlar.

Fahrettin ÇİLOĞLU: - Bu noktada bir şey söylemek istiyorum. Ben on gün kadar önce Tiflis'te bir oyun izledim: "Sel Gibi Aktığı Yerde". Çok etkilendim ve çok beğendim. İşte bu oyun, Tamaz Bey'in söylediği gibi genç bir yazarın oyunuydu. Gürcüstan'ın son dönemde içinde bulunduğu durumu bütün çıplaklığıyla yansıtan bir oyun. Ama bu ülkede son dönemde yaşananları bilmeyenler için çok anlaşılır olmayabilir. Nelerin sembol olarak

kullanıldığını, nelerin gerçekler olduğunu anlamak kolay olmayabilir.

Tamaz ÇİLADZE: - Evet, biliyorum. İrakli Samsonadze'nin oyunu. Genç ve yetenekli bir dramaturg. Bu oyunu ben de çok ilginç ve çarpıcı buluyorum. Bu arada Otar'ın devlet ödülü almış bir oyunu var. Mısır'da da sergilendi.

Ataol BEHRAMOĞLU: Evet, böyle oyunlarla repertuarlar zenginleştirilebilir. Ancak ne var ki, böyle işler biraz özel çabalarla ve tesadüflerle olur. Başka yolu da yok. Ben merak ediyorum, Gürcüstan'da Türk edebiyatı ne kadar tanınıyor. Gerçi Sovyet döneminin anlayışıyla, sonra Nâzım Hikmet'in orada yaşamasından dolayı Rusçaya Türk edebiyatını büyük ölçüde kazandırıldığını biliyorum. Bunun Gürcü edebiyatına bir yansımaları olduğunu da tahmin ediyorum.

Otar ÇİLADZE: - Şimdi daha kısa ve kolay bir yol var. Eskiden Moskova'dan geçiyordu bu yol. Şimdi daha yakından, Batum'dan yol var.

Lia ÇLAİDZE: - Türk edebiyatından pek çok şair ve yazar çevrildi Gürcüceye. Yunus Emre gibi eski yazar ve şairler, Haldun Taner, Aziz Nesin, Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Sait Faik, Tahsin Saraç, Fakir Baykurt, Demirtaş Ceyhun gibi çağdaş şair ve yazarlar. Hiç kuşkusuz bu arada Nâzım Hikmet. Bizler şimdi de çeviri yapıyoruz, ama ekonomik olanaksızlıklardan dolayı yayıncı bulamıyoruz.

Ataol BEHRAMOĞLU: - Biz Yazarlar Sendikası olarak sizlerle bağlantı kurabiliriz. Bizim yayınevlerine önereceğimiz kitapların basılma şansı daha yüksek olur. Bir başlangıç olarak Tamaz Bey'in bir oyununu çevirerek başlayabiliriz. Daha sonra karşılıklı olarak çağdaş şiir antolojileri hazırlayabiliriz. Sanırım siz bir modern Gürcü şiiri antolojisi hazırlamalısınız. Biz de bunun karşılığı olarak modern Türk şiiri antolojisi hazırlarız. Gürcüceden çeviriler yapan Hasan Çelik ile bizim genç arkadaşlarımız Adnan Özer ve Hasan Öztoprak'ı buluşturmalıyız.

Tamaz ÇİLADZE: - Burada bulunan Türk dostlarımız bilmelidir ki, şu anda Gürcüstan çok zor durumda. Son zamanlarda bir felaket olarak nitelenebilecek siyasi olaylar yaşadık. Ne yazık ki, bu büyük kültür sahibi ülke, çok korkunç noktaya kadar geldi. Yarın biz, kültürümüzü kaybetmekle yüz yüze gelebiliriz. Son yıllar bize, ülkemizin yaşamında siyasetin ne denli kötülöklere yol açabileceğini gösterdi. Yaşamımızı yalnızca siyaset belirlemeye baş-

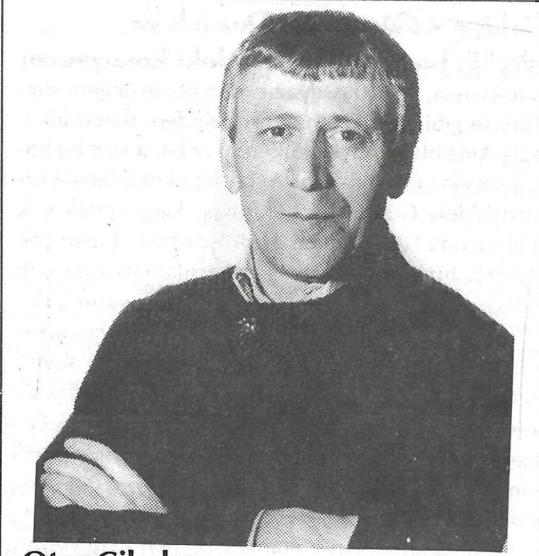


Tamaz Çiladze,

1931 yılında doğdu. Çocukluğunu Batum'da geçirdi. Babası İvane Çiladze iktisatçıydı ve edebiyatı çok seven biriydi. Annesi Tamari ise bir ev kadınıydı. Tamaz'ın kardeşi Otar Çiladze de ağabeyi gibi ünlü bir yazar ve şair. 1954 yılında Tiflis Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesi'ni bitiren Tamaz Çiladze'nin ilk kitabı "Şiirler" (Leksebi) 1956 yılında yayımlandı. 1966'da Borcomi'de, 1971'de Finlandiya'da Lahti'de, 1974'te Belgrad'da dünya yazarlar sempozyumuna, 1994'te Bonn tiyatro bienaline katıldı. 1992 yılında Şota Rustaveli Ödülü'nü aldı. İngiltere'den yayımlanan Who's Who? (Kim Kimdir?), Büyük Sovyet Ansiklopedisi gibi biyografik kaynaklarda yer aldı. Şiirleri, düzyazıları pek çok yabancı dile (Almanca, Rusça, Ermenice, Lehçe, Macarca, Bulgarca, Ukraynaca, Çekçe, Slovakça, Sırpça, Estonca...) çevrildi. Oyunları ünlü Gürcü yönetmenlerince sahneye kondu. Turna ("Tzero") adlı öyküsü Rusça, İspanyolca, Fransızca, Ermenice, Osetçe, Ukraynaca ile Azericeye çevrildi ve büyük ilgi gördü. "Poseydon Sarayı" (Poseidonis Sasahle), "Kiracılar" (Mdgmorebi), "Poni Faytonuyla Gezinti" (Gaiserneba Ponis Etlit), "İşte Kış Bitti" (Aha, Miitzura Zamtari), "Beyaz Duman" (Tetri Kvamli), "Havuz" (Auzi), "Önce Söz Vardı" (Pirvelad İko Sitkva) başlıca yapıtlarıdır.

ladı. Siyasetçiler, kültür adamlarının yerini almak için her şeyi yaptılar.

Gürcüstan ve Türkiye'nin ilişkileri çok eskilere dayanıyor. Ama ne yazık ki Türk dostlarımız Gürcüstan hakkında fazla bir şey bilmiyorlar. Hiç kuşkusuz ben şimdi geçmişte, iyi ya da kötü ne olup



Otar Çiladze,

1933 yılında Siğnaği kentinde doğdu. Kendisi gibi şair ve yazar olan Tamaz Çiladze'nin kardeşi. İktisatçı İvane ile ev kadını Tamari'nin oğlu. İki kız çocuğu ve üç torun var. 1944 yılına kadar Batum'da yaşadı. 1946 yılında Tiflis'e yerleşti. 1956 yılında Tiflis Devlet Üniversitesi Filoloji Fakültesi'ni bitirdi. 1959 yılında ilk şiir kitabı "Trenler ve Yolcular" (Matareblebi da Mgzavrebi) yayımlandı. Daha sonra, 1963 yılında "Taş Plaklar" (Tihis Pirpıtebi) adlı kitabı basıldı. Bunu "Demir Yatak" (Krinis Satzoli), "Işık Yılı" (Sinatlis Tzelitzadi), "Yüreğin İkinci Yanı" (Gulis Meore Mhari), "Yaşamı Hatırla" (Gahsovedes Sitsotshle) gibi şiir yapıtları izledi. Şiirleri, Rusça, Ukraynaca, Türkçe, Estonca, Litvanca, Çekçe, Fransızca, Almanca, İngilizce gibi dillere çevrildi. 1975'te ilk romanı "Yolda Bir Adam Yürüyordu" (Gzaze Erti Katsi Midioda) yayımlandı. Ertesi yıl "Beni Bulan Herkes" (Kovelman Çemman Mpoelman) basıldı. Bu yapıtlarını, 1981'de "Demir Tiyatro" (Krinis Teatri), 1987'de "Mart Horozu" (Martis Mamali) izledi. Otar Çiladze'nin romanları Almanca, Fransızca, Bulgarca, Macarca, Çekçe, Rusça, Slovakça, İspanyolca, Litvanca, Estonca gibi dillere çevrildi. 1996 yılında yayımlanan Avelumi adlı romanı, daha Gürcücesi çıkmadan Almancaya çevrilmeye başladı. 1993 yılında, "Labirent" (Labirinti) adlı oyunu Tiflis'te Ahmeteli Tiyatrosu tarafından sahnelendi.

bittiği konusunda konuşmak istemiyorum. Geçmiş geçmişte kaldı sonuç olarak. Gürcüstan çok zor tarihsel süreçler yaşamasına karşın, kendi kültürünü bugüne taşımayı başarmış bir ülke; en zor koşullarda bile kendi kültürün korumayı bildi. Bizim edebiyatımız, sanatımız her dönemde, Şota Rustaveli'den

başlayarak özgürlük ve hümanizmle yaşıyor. Bu kötü dönemde de kültürün yerini siyaset alamaz. Şimdi ben görüyorum ki, Gürcüstan'da en popüler sözcük demokrasi. Ben şimdi anlıyorum ki, demokrasi başka kültür başka. Öyle görünüyor ki, kültürsüz insan demokraside kul olur. Bu çok önemliydi ve şimdi ortaya çıktı. İnsanlar şu anda uyanmaya başladı. Bizim edebiyatımızda, tiyatromuzda, sanatımızda, müziğimizde, şimdi bambaşka düşüncelerin, özgür insanların düşüncelerinin ortaya çıktığını görüyoruz.

Sizin de bildiğiniz gibi, biz 70 yıl Rusların kölesi olarak kaldık. Bu bizim için de, kültürümüz için de zor yıllardı. Buna rağmen, şimdi yeniden anlıyoruz ki, biz ruhumuzu, benliğimizi kurtarmış bulunuyoruz. Bizim için en kötü şey, bu zor dönemimizde dünyada yalnız olduğumuzu ve hiç kimsenin yanımızda olmadığını görmüş olmamızdır. Şimdi biz el yordamıyla yol alıyoruz, bize yardım edecek birilerini arıyoruz. Biz şimdi bir şeyin altını çizmek istiyoruz, bizsiz hayat o kadar da enteresan olmaz!

Kültür ve edebiyat matematiği sevmez. Kültür ulusları, büyük uluslar ve küçük uluslar olarak tanımaz. Biz, bizim için bugünün de çok önemli olduğunu söylüyoruz. Bizim hiç ilişkimiz olmadığını söylemeliyiz. Bizim bugüne kadarki ilişkilerimiz yalnızca siyasetçilerden geliyor; ama kültürlerimizin ilişkileri olduğu pek söylenemez. Biz yazarlar ilişki kurmıyoruz, birbirimizi kucaklamalıyız, birbirimize yardımcı olmalıyız. Biz, Gürcü yazarların ve şairlerin selamlarını getirdik. Ve ümit ediyorum ki, sizler de Gürcüstan'a gelir, orada pek çok ilginç şeyi görürsünüz. Hepinize çok teşekkür ediyorum. Ben ülkeme, sizlerin gülümsemelerini götüreceğim.

Lia ÇLAİDZE: - Ben şimdi bu iki şairimizden Gürcüce şiirler okuyacağım. Fahrettin de bu şiirlerin Türkçelerini okuyacak. Bizler şu anda bir ateşin çevresinde oturuyoruz ve şiir üzerine konuşuyoruz, bu çok güzel bir ortam. Başka yazarlar sanırım bizi kısılanacaklar.

*

Türkiye Yazarlar Sendikası'ndaki sohbet-söyleşi, Otar Çiladze ve Tamaz Çiladze'nin *çveneburi* Dergisinde Hasan Çelik'in çevirileriyle yayımlanan şiirlerin okunmasıyla son buldu: "Ne diyebilirim / Bir ağacın rüyasıdır bütün bunlar / Bu yaprak dökümü de / Yalnızca ve yalnızca hüznüdür ağacın..." Sonra Çiladzeler, ayrılıp gittiler ülkelerine... "Mutluyum. Teşekkürler. Hoşça kal / Umutla doluyorum bu ayrılıkla..."

Tamaz Çiladze'nin, Eduard Şevardnadze Türkiye - Gürcüstan Dostluk ve Dayanışma Vakfı'nın 1 Kasım 1996'da düzenlediği basın toplantısındaki konuşması

Öncelikle hepinize teşekkür ediyorum. Gürcü kültürü hakkında, Hayati Asilyazıcı'dan böyle değerli sözler duymak benim için çok önemliydi. Özellikle Türkiye gibi bir ülkenin temsilcisinden. Bizim ülkemiz, bildiğiniz gibi Türkiye kadar büyük bir ülke değil. Ama bizim büyük kültürümüz bana size bu konuşmayı yapmama izin verir sanırım. Ben ümit ediyorum ki, gelecekte ülkeler silahlarıyla değil kültürleriyle ölülecektir. Kardeşim Otar ve benim için, hiç kuşkusuz Türkiye'deki Gürcülerle buluşmak, karşılaşmak çok önemliydi. Bunun ötesinde, dün bizim Türkiye Yazarlar Sendikası'nda Türk yazarlarla görüşmemiz, bizim çok fazla ortak yanımız olduğunu gösterdi. Türk yazar dostlarımızın bizi samimi ve içten karşılamaları da çok önemliydi. Benim inancıma göre, bizim asıl birlikteliğimiz gelecekte başlayacak, bugün değilse bile yarın... Bunu söyleme yetkisini bana bizim büyük geçmişimiz veriyor. Bu, batmış geminin su yüzüne çıkışı gibi yavaş yavaş ortaya çıkıyor. Bu iki büyük gemi, halatlarla ve zincirlerle birbirine bağlı. Bu iki halk bugüne kadar suyun altında, dünya siyasetçilerinin bir ayıbı olarak kaldılar. Siyasetçiler bugün beni bağışlasınlar. Ama tarihte kültürün değerini bilen siyasetçiler hep ilgi çekmişlerdir. Bu siyasetçileri diğerlerinden farklı kılan, halkın geleceğiyle de ilgilenmeleridir. Şevardnadze'nin de böyle bir siyaset ve devlet adamı olduğunu söylemeliyim. Burada ayrıca teşekkür etmek istiyorum. Buradaki Gürcüleri tanımaktan da büyük bir mutluluk duydum. Görüyorum ki, buradaki Gürcü kardeşlerim Türkiye toplumu içinde oldukça iyi yaşıyorlar. Evet, bizler, Gürcüyüz, Türküz, ama her şeyden önce insanız. Bunu unutmamalı ve iyi yaşamının yollarını aramalıyız. Ben inanıyorum ki, yarın insanlığın olacaktır. Hepinize teşekkür ederim.

Tamaz Çiladze

ღმერთო, შენს ცხელ ხელს
შენს მკაცრ მარჯვენას
ნუ მადებ შუბლზე, ისედაც ვიწვი.
ქვეყნად ცხოვრება და გადარჩენა,
რომ სწავლასხვამ, მე უკვე ვიცო.

არ გთხოვ არაფერს,
არ გთხოვ არაფერს -
ჩაკეტილია შენი კარიბჭე.
მე ის წუხილი მაღაპარაკებს,
ნუგეშის ნაცვლად რომ მომანიჭე.

Tanrım, sıcak ve ağır elini
Koyma alınıma,
Böyle de yanıyorum
Bu dünyada yaşamak ve kurtulmak
Aynı değil, artık biliyorum.

Hiçbir şey istemem senden,
Hiç bir şey istemem
Kapalı yüce kapıların.
Ümit yerine bana verdiğin acı
Söyletiyor beni.

(Türkçesi: Lia Çiladze)

Otar Çiladze

შემოდგომის პირველი დღე
ღიღი ხნის მერე, დღისით ან ღამით,
სულ ერთი წუთით ან ერთი წამით
გაგვახსენდება მთელი სიცხადით
რასაც ვაქებდით, ანდა ვკიცხავდით...
წამოგვეწევა ჩამქრალ კოცონთან
რაც არ მოგეწონდა, ანდა მოგეწონდა,
რასაც ვეძებდით, ანდა ვკარგავდით
და რასაც ვგავდით, ანდა არ ვგავდით.
მე შეშინია იმ ერთი წამის,
იმ ერთი წუთით თაფლის თუ შხამის
მაგრამ ცხოვრება შლეგი არ მშვიდობს
ჯერ ისევ მიდის... მიდის და მიდის...

Sonbaharın İlk Günü

Çok zaman sonra, gece veya gündüz
Bir dakika veya bir saniye
Bütün çıplaklığıyla hatırlarız
Övdüklerimizi veya yerdiklerimizi...
Beğendiğimiz veya beğenmediğimiz
Aradığımız veya yitirdiğimiz
Neye benzediğimiz veya benzemediğimiz
Sönmüş ateşin yanında bulur bizi.

Ben yalnız o bir saniyeden,
O bir damla bal veya zehirden korkuyorum
Ama bu azgın ve sakin hayat
Hâlâ geçip gidiyor, gidiyor, gidiyor...

(Türkçesi: Lia Çiladze)

Gürcü edebiyatından portreler

İlia Çavçavadze

K. SALIA

İlia Çavçavadze, 19. yüzyıl Gürcü edebiyat ve siyasal yaşamının en önde gelen adıdır. Gürcü ulusal düşüncesinin tercümanı olarak, ülkenin 19. yüzyılın ikinci yarısında Rus boyunduruğundan kurtuluş hareketinde önemli rol oynamıştır. Akaki Tzereteli ile birlikte yeni Gürcü edebiyatının ve yeni edebiyat dilinin yaratıcısıdır. Gürcü edebiyatını gerçek başyapıtlarla zenginleştirmiş ve daha sonraki gelişmelere çok büyük katkıda bulunmuştur. Yapıtlarının çeşitliliği, çok yetenekli bir yazar olması, yaşamın her alanına ilgi duyan bir insan oluşu yapıtlarına tam anlamıyla ansiklopedik bir nitelik kazandırmıştır.

İlia Çavçavadze, 27 Ekim 1837'de Kvarçeti'de (Kakseti) doğdu. On yaşına kadar ailesinin yanında eğitim gördü, daha sonra Tiflis'te özel bir yatılı okula gönderildi; iki yıl sonra liseye başladı. 1857'de liseyi bitirdikten sonra yükseköğrenime başlamak üzere Petersburg'a gitti. Orada bilimsel disiplinlere ilgi duydu ve felsefe, toplumbilim, ekonomi politik ve estetik okudu. Üniversite gençliğinin devrimci eğilimlerinden kaygılanan hükümet 1891'de Petersburg Üniversitesi'nde baskı uygulamaya başladı. Öğren-



ciler bu eylemi protesto bağlamında boykota gittiler ve hükümet aleyhinde gösteriler düzenlediler. Çavçavadze, üniversitedeki bu karışıklıklardan sonra yükseköğrenimini yarıda bırakıp Gürcüstan'a dönmek zorunda kaldı.

Ülkesine döndükten sonra yeni bir ulusal ve edebî akımın öncülüğünü üstlendi ve yaşamını tümüyle ülkesinin kurtuluşuna adanmıştı.

İlia Çavçavadze, 1864'ten sonra edebî etkinlikleriyle, çeşitli devlet kuruluşlarındaki etkinliklerini birlikte yürüttü. Yarım yüzyıl boyunca ülkesinin her sorunuyla yakından ilgilendi ve bu sorunların çözümü konusunda bilgece yaklaşımlar sergiledi. Yazarın etkinlikleri Gürcü kültür yaşamının farklı alanlarında çok derin izler bıraktı. Yıllarca halkın yaşamında önemli rol oynayan "Gürcü Halkının Eğitim ve Öğretiminin Yaygınlaştırılması Derneği"nin başkanlığını yürüttü. 1879'da Gürcü ulusal tiyatrosunun yeniden

faaliyete geçme olasılığı ortaya çıkınca Gürcüstan Tiyatro Sanatı Derneği'nin başkanı seçildi. Tiyatronun yönetimini üstlendi ve gelişmesi için kaynaklar sağladı.

Çavçavadze, ulusal kültürün ocağı olarak gördüğü tiyatroya çok büyük bir önem veriyordu. Bir sezon

açılışı öncesinde şunları yazmıştı: “Nihayet, halkın bir araya gelebileceği tek bir yerde de olsa, kederlerimizi ve dertlerimizi anadilimizle açıklayabileceğiz, bütün yaşamımızı, bu yaşamın bilgeliğini ve umutlarını kendi bakışımızla kucaklayabileceğiz anadilimiz sayesinde.”

1877'den başlayarak, *İveria* dergisini, daha sonra da aynı adla bir gazete çıkardı. 1906'da Devlet Konseyi üyesi seçilince, bir süre Petersburg'da yaşadı. Devlet Konseyi'nde, “akademik” gruba katıldı ve misyonunun “tüm Gürcüstan'ın ve Gürcülerin çıkarlarının savunuculuğu” olduğunu duyurdu.

Çavçavadze, Çarlık rejimine şiddetle karşı çıktığından ve Gürcüstan ulusal kurutuluş hareketinin en önde gelen temsilcisi olduğundan sık sık polis tarafından gözaltına alınıyordu. Hükümet onu Çarçı sömürgeleştirme siyaseti karşısında ciddi bir engel olarak görüyordu. Bu arada çok sayıda yapıtı yasaklandı. Edebi ve siyasal-toplumsal etkinlikleri nedeniyle otokrasi tarafından istenmeyen adam ilan edildi. 1907 Eylül'ünde Gürcüstan'ın düşmanları tarafından öldürüldü. Mtatzminda'da Gürcüstan'ın büyük insanların yattığı anıt-mezarlığa gömüldü ve tüm Gürcü halkı büyük bir yasa boğuldu.

Çavçavadze'nin yapıtları Gürcüstan'ın toplumsal gelişmesinin çok önemli bir dönemini oluşturur ve karmaşık olgusuyla dikkati çeker. Bir geçiş dönemi yazarıdır, etkinlikleri ülkenin, kölelikten kapitalizme geçtiği iki dönem arasında sınır oluşturur. Yapıtlarında, dönemi için çok büyük önem taşıyan toplumsal sorunları sergilemiş ve bu sorunlara çözüm getirebilmek için yaratıcı ideolojisinin silahıyla büyük bir mücadele vermiştir.

Sanatın özünü tanımlamak, sanatın, ülkenin toplumsal ve siyasal yaşamındaki yerini göstermek, okuru etkileyebilecek nitelikteki sanatsal yapının özelliklerini belirlemek - yazar tüm edebi yaşamı süresince işte bu sorunlarla ilgilenmiştir. Edebiyat ve estetik sorunlarıyla ilgilenmekten hiç vazgeçmemiştir yaşamı boyunca. Hiç bir Gürcü yazar edebiyat sorunlarına onun kadar ilgi göstermemiş, sanatsal anlatımın, ülkenin toplumsal yaşamının gelişmesi için ne kadar önemli olduğunu onun kadar etkili biçimde sergilememiştir.

Çavçavadze, sanatsal edebiyatın gerçekliğin tanınmasının biçimlerinden biri olduğunu kabul

ediyordu. Bu nedenle, edebiyat ve sanatın yaşamla ilişkisi sorununda, sanatın ve şiirin pratik yaşama bağlı olarak yaratılması tezini savunuyor, şiirin gerçekliğin ve yaşamın cisimleşmesi olduğunu söylüyordu. Ona göre sanat yaşamın bir parçasıdır, insanın yaratıcı etkinliğinin özelliklerinden birini oluşturur. Yaşamla sıkı bağlar kurmayı, yaşamı incelemeyi, sanatsal yaratım sürecinin temeli gibi görüyor ve şöyle söylüyordu:

“Sürekli yaşamı inceleyen bilimin ve sanatın amacı, yaşamdaki değişiklikleri bilinçli bir şekilde yorumlamak ve yaşamın çiçeklerini toplamak, bu çiçeklerin ne olduklarını öğrenmektir; farklı yolları benimseyen bilim ve sanatın amaçları aynıdır; her ilineği gelişmesi içinde anlamak ve açıklamak ve onu titiz bir biçimde geliştirilmiş bir sistemin içine oturtmak.”

Çavçavadze, aynı zamanda da, yaşamın bilim ve sanat yoluyla tanınmasına götüren yolların özgünlüğünün de önemini belirtir: “Bilgin, genelleştirilmiş bir düşünce altındaki soyut olguları hiçbir zaman gizlemez, oysa şair ve sanatçılar her şeyi genelleştirme, soyut belirtileri belirgin özellikli bir olguda birleştirme eğilimindedirler. Bilim ve sanat arasındaki ayrım, özde değil, bu özün işleme yöntemlerindedir. Bilim adamı kıyas yoluyla, şair imaj ve resimlerle düşünür, ama sonuç olarak her ikisi de aynı şeyi açıklarlar: insan, doğa, gökyüzü, dünya, evren, bütün bunlar gizemli bir dille yazılmış büyük bir kitap oluşturur. Bilim bunu kendi diliyle, imajsız ve resimsiz ifade eder, - buna karşılık şiir imaj ve resimlerden oluşmuş bir dille yorumlar. Yaşam kök, bilim ve sanat da kökten doğmuş saplardır. Tıpkı topraktan çıkmış bitkilerin meyve vermesi ve tohumlarını da, yeni sapsar verecek olan yeni köklerin üremesi için toprağa geri vermesi gibi; tıpkı, yaşamın içinde doğan bilimin ve sanatın yaşam meyveleri vermesi ve yeni bir yaşamın doğuşu için tohumlarını yaşama vermesi gibi. Bilgi ve yaşam, yaşam ve bilgi arasındaki ilişkiler bunlardır işte.”

Çağdaş gerçekliği eleştirerek, yurttaşlarının hafızasında ülkesinin tarihinin en güzel sayfalarını canlandırır. Halkı özgürük savaşında, daha iyi bir geleceğe kavuşma mücadelesinde coşturabilecek unsurları yüceltir, yürekli insanlar yetiştirilmesi için kullanır kalemmini.

Çavçavadze yazarlık mesleğine, Gürcüstan'da

kölelik rejimi, belli ölçüde gücünü korumakla birlikte, tarihsel açıdan sonuna yaklaştığı sırada başladı. Yazar, edebi yapıtlarını kölelik yaşamının gerçeklerini bütünüyle ve her yönüyle sergilemeye adanmıştır.

Dikkatli bir gözlemci olarak, kölelik rejiminin çöküş sürecini çarpıcı bir biçimde dile getirir. "Hayal" (*Açrdili*), "Birkaç Resim" (*Ramdenime Surati*), "Bir Dilencinin Hikâyesi" (*Glahis Naambobi*), "Çiftçi" (*Gutnis Deda*) ve başka birçok yapıtını halkın yaşamına ve kölelik düzeninin kötülüklerinin sergilenmesine adanmıştır. "Hayal" adlı şiirinde, yapıtın temel fikrini, derinlemesine ve değişik açılardan vermek amacıyla sembolik bir biçim kullanmıştır. Yazarın dünya görüşü büyük ölçüde bu yapıtta dile getirilmiştir. Çavçavadze, daha sonraki dönemde, 1858-1859'da yazmış olduğu bu şiire geri dönerek onu tamamlar ve değiştirir. Şiir son biçimini 1872'de almıştır.

Çavçavadze, "Hayal'de, bakışını geriye, ülkesinin geçmişine doğru çevirir; Gürcülerin unutulmuş bu vatana olan bağlılıklarını, fedakârlık anlayışlarını dile getirir. Çağdaş toplumsal yapıları ayrıntılı biçimde çözümler ve bu yapılarla birlikte, sosyal adaletsizliği ve egemenlerin keyfi davranışlarını acımasızca mahkûm eder. "Boyunduruk altındaki mutsuz insanlar"ın durumu şaire çok acı verir. Ama umutsuzluğa bırakmaz kendini, çünkü geleceğin halkın olduğuna, Gürcüstan'ın yeniden can bulacağına kesinlikle inanmaktadır. Yazar "hayalet" in ağzından çağdaşlarını, güçlerini birleştirmeye, ulusal bağımsızlık ve sosyal adalet için birlikte mücadele etmeye davet eder.

Şairin toplumsal görüşleri, her alandaki etkinlikleri, halk için kaygılanma, ona hizmet etme aşkıyla dalgalanmıştır. Çavçavadze'nin tüm yapıtlarını ısıtan hümanizma bir vasiyet gibi geçmiştir daha sonraki dönemin Gürcü edebiyatına.

Yazar, dizelerinde, şiir ve hikâyelerinde, vatanseverliğini, vatanına duyduğu derin sevgiyi açık biçimde dile getirir. Yazılarının ana konusu Gürcüstan'ın kaderidir. Vatanına duyduğu coşku dolu sevgiyi dile getirdiği en önemli yapıtları, ülkesinin yeniden doğuşuna, "ilkbahar"ın gelişine, adanmıştır. "Ah vatanım, sana âşık olduğumu



Gigo Gabaşvili'nin fırçasından İliya Çavçavadze

anladıktan sonra uykum bölük pörçük, mutluluğum gölgelidir" diyor şair.

Vatan düşüncesi Petersburg yıllarında da hiç çıkmamıştır beyninden ve yüreğinden. Vatanının "aydınlık ve çok farklı bir biçimde süslenmiş gökyüzünü" her zaman hatırlar. Gürcüstan anılarıyla yaşar ve memleketinin manzaralarını, olağanüstü doğasını beynine nakşeder. Vatan, ilkbaharla, doğanın uyanışıyla özdeşleşir onun gözünde: "Orman hoş, tatlı renklerle süsleniyor,

Kırlangıçlar cıvıldıyor gökyüzünde.

Bağ çubuklarının gücü

İlkbaharın gözyaşlarıyla fışkırıyor

Dağlar gitgide güzelleşiyor;

Alacalı çimen bir hoş olmuş.

Ya sen, sevgili vatanım

Ne zaman açacaksın sen?"

Okurun önünde görkemli bir doğanın akıp gittiği "Ağıt" şiirinde de aşağı yukarı bu aynı motif sergilenmiştir.

Geçmişe yönelik "romantik yakınmalar"ın ülkenin

yeriden doğuşunu sağlayamayacağını çok iyi farkına varan yazar, düşüncelerini geleceğe, gelecek zamana yöneltir; ülkesi güçlerini seferber edecek, boyunduruğu kıracak, “azgın bir çiçeklenmeyle patlayacak”, “ışıklı bir gülümsemeyle aydınlanacaktır”.

Halkın gelecekte özgürlük konusundaki içten düşünceleri, “Basaleti Gölü” (*Basaletis Tba*) adlı şiirinde büyük bir sanat gücüyle dile getirilmiştir. Gürcüstan’ın bu aydınlık geleceği ona, bir gölün dibindeki altın beşikte uyumuş, “beşiği dalgaların üstüne kaldıracak” bir atlıyı bekleyen bir çocuk biçiminde gözükür.

Şair, toplumsal ve siyasal etkinlikleri içinde ülkesinin özgürlüğünü, Gürcü halkının onur ve soyluluğunun, dilinin ve kültürünün yürekli bir savunucusu olmuştur.

Çarlık temsilcileri ve onların uşakları, okullarda Gürcü dilinin okutulmasını yasaklamaya başladıklarında, şair, Kafkasya bölge eğitim kayyumu Yanovski’yle ateşli bir tartışmaya girer: “Anadil olmazsa, okul akli geliştirmek için bir araç değil, daha çok bilinci baskı altına almak ve karartmak, onu ayaklar altına almak ve yok etmeye çalışmaktır. Kim isteyebilir bunu? Şurası çok açıktır ki anadil, okulun, işlevini yerine getirebilmesi için en iyi ve en gerekli araç değil, çocuğun öğrenmek zorunda olduğu ilk konudur. Okul halka bu hizmeti vermedir” der şair. Çavçavadze aynı zamanda bir başka gericiye, Davit Eristavi’nin “Vatan” adlı oyununun sahnelenişi sırasında Gürcü vatanseverliğini alaya alan “Moskova’dan Haberler” gazetesi yazarı Katkov’a da sert bir cevap verir. Yazar, 1887’de, son yapıtlarından biri olan “Otar’ın Dulu”nu (*Otaraant Kvrivi*) bitirir. Bu yapıtında Gürcüstan’da köleliğin kaldırılmasından sonra köylüler ve toprak sahipleri arasındaki ilişkileri aydınlatmayı amaç edinmiştir.

Yazar köleliğin kaldırılmasından sonra, köylüler ve soylular arasındaki uçurumun kapanmadığının farkındaydı. - iki farklı dünyaydı bu; ama sınıflar arasındaki düşmanlığın Gürcü halkının özgürlük mücadelesini zayıflattığını çok iyi biliyordu. Bu görüşten hareketle, Gürcü ulusal rönesansının temeli olarak gördüğü, sınıfların işbirliği, “sınıfların barışı” düşüncesi için mücadele etti. Şiirleri içinde “Münzevi” (*Gandegili*) özel bir yer

tutar; derin felsefi anlamı olan bir şiirdir bu. Şair burada yaşam üstüne görüşlerini sergiler ve insanın gerçek kaderini tanımlar.

Çavçavadze’nin popüler yapıtları, masallar, efsaneler, fabller, hikâyeler, özdeyişler ve atasözlerine gösterdiği ilgi, “Münzevi”nin belirgin özellikleridir ve onu öteki şiirlerinden ayıran başlıca unsurdur.

Şair, bu şiirinde, bir halk efsanesi temasından yararlanmış, bu temayı halka daha yetkin ve sanatsal bir biçimde sunmanın ötesinde, bu şiirle birlikte büyük bir felsefi düşünce sergilemek istemiştir.

Bu şiirin aktörleri bir münzevi ve bir çoban kızdır. Şiirde bir insanın, dünyadan el etek çekerek, çok yükseklerde bulunan, sonsuz karlarla kaplı kayaların üstündeki bir mağaraya sığınması anlatılır. Münzevi kafasındaki bütün “dindışı düşünceler”i, “eğilim ve istekler”i atarak gece gündüz dua eder, günün birinde bir fırtına çıkar ve yardım bekleyen bir insan sesi çalınır kulağına, mağaradan aşağıya bir zincir sarktır ve bir süre sonra önünde bir kız belirir: kız dağlarda sürüsünü otlatırken, doğanın aniden patlayan öfkesi, fırtına ve kasırga, çoban kızı, kendisine bir sığınak aramak zorunda bırakır. Münzevi endişelenir: “kader onu bir kadının çekiciliğine boyun eğmek zorunda mı bırakacaktır?” Ocağı yakar ve mağarayı aydınlatan ateş kızın, ender güzellikteki yüzünü ortaya çıkarır. Çoban kız, yaşamın doluluğunun simgeleşmesidir adeta. Münzevinin sönmüş duygularını yeniden canlandırmaktadır sanki.

Müthiş karmaşık duygular içinde bakışlarını Meryem’in ikonasına çevirir, ama çoban kızın yüz çizgileri geçer Meryem’in yüz çizgilerinin yerine. Genç kız münzevinin huzurunu kaçıtır, düşüncelerine saldırır.

Çoban kızla münzevi arasında, insan yaşamı konusunda bir konuşma başlar: “Senin dünyada hiç kimsen olmaması, ne kardeşlerin, ne anne baban olmaması mümkün müdür?” diye sorar çoban kız. “Vardı, ama ben kendimi Tanrı’ya adamak için ayrıldım onlardan” diye karşılık verir münzevi. Genç kız çarpılır bu cevap karşısında:

“Tanrı hoş yaşamın verdiği tesellilerle avunmaz mı Kendisinin yaratmış olduğu tesellilerle?”

Niçin dünyayı suların parıltısıyla Yıldızların parıltısıyla süslemiştir?

Gürcüstan'ın ikinci kalbi

Kutaisi

Kutaisi, Gürcüstan'ın İmereti bölgesinde hari-kulade olarak nitelenebilecek bir kenti. Başkent Tiflis'ten sonra, yaklaşık 250 bin nüfusuyla ülkenin ikinci büyük yerleşmesidir. Kent, Kutaisililerin dediği gibi "Gürcüstan'ın ikinci başkenti" olarak anılabilir.

Kutaisi, Rioni Irmağı kıyısında, ırmağın Kafkasların yamaçlarından indiği yerde kurulmuştur. Dünyanın ve Transkafkasya'nın en eski kentlerinden biridir. Antik Yunan mitolojisine ve tarihine göre kentin geçmişi Minos uygarlığı dönemine (İÖ 7-5. yy) kadar uzanır. Antik Yunanlılar, Kutaisi kralı Aieti'yi (Aietes) tanrı gibi büyük görüyorlardı. Ünlü Argonotların ulaştığı topraklar, egemen bir kent olan Kutaisi çevresiydi. Eski çağlarda Kutaisi, Kol-

heti'nin (Batı Gürcüstan) bilinen ilk kentiydi.

Egrisi (Lazika) Krallığı'nın başkenti olan Kutaisi, 6. yüzyılda yaklaşık 20 yıl Pers-Bizans savaşlarına sahne oldu. Persler tarafından işgal edilen kent, daha sonra Bizanslılar ve Gürcüler tarafından geri alındı. 8. yüzyıl sonlarında Kutaisi, birleşik Egrisi ve Abhazya krallıklarının başkenti oldu. 10. yüzyılda, birleşik Gürcüstan'ın kralı III. Bagrat, ülkenin birleşmesinin bir sembolü olarak Bagrat Manastırı'nı yaptırdı. Böylece kent, 978-1122 yılları arasında, birleşik Gürcüstan'ın başkenti olarak kaldı. Kurucu IV. Davit 1089 yılında burada taç giydi. 1106-1125 yıllarında, kentin hemen yakınlarında Gelati Manastırı ve Akademisi inşa edildi. 1489-1810 yılları arasında, Gürcüstan devletinin birkaç parçaya



1870'lerin sonu. Kentten bir görünüm. Köprü ve Katolik kilisesi.

bölündüğü dönemde Kutaisi İmereti Krallığı'nın başkentiydi. Kent, bu tarihten sonra, İmereti bölgesiyle birlikte Ruslar tarafından ilhak edildi. Kutaisi, tarihi boyunca birçok kez yağmalandı; bunların en önemlisi 1692 yılında Osmanlıların giriştiği harekattı.

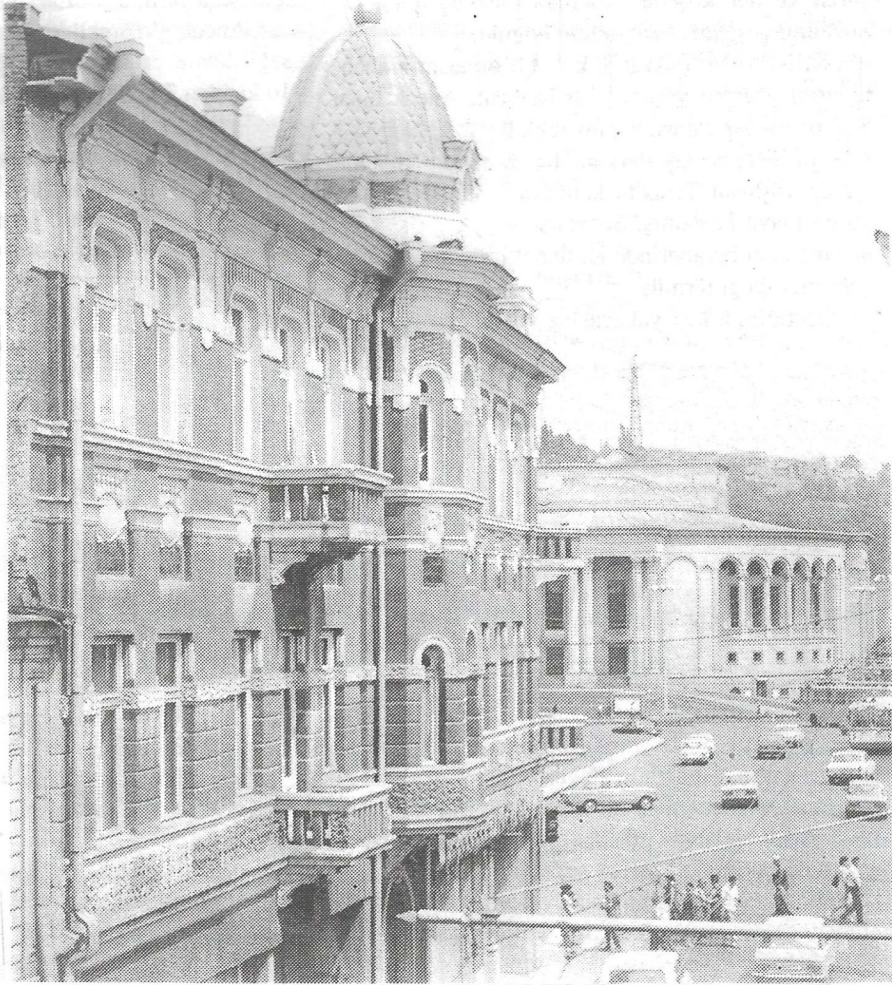
Kutaisi, Gürcü kültürünün gelişmesinde önemli rol oynayan kentlerden biridir. İçinde yaşadığımız yüzyılda ünlü Gürcü yazar ve şairler Kutaisi'de yaşadılar ve burada yapıtlarını yazdılar. Bu kişiler arasında Akaki Tzereteli, Şalva Dadiani, Davit Kldiaşvili, Niko Lortkipanidze, Konstantine Gamsahurdia ve Leo Kiaçeli sayılabilir. 1911'de, simbolist şairler Paolo İaşvili, Titzian Tabidze, Kolau Nadiradze, Valerian Gaprindaşvili ve arkadaşları "Tsisperkantelebi" (Mavi Boyunlar) adlı topluluğu Kutaisi'de kurdular. 1914 yılında, ünlü şair Galaktion Tabidze'nin ateşli şiirlerini içeren ilk kitabı burada yayımlandı. Büyük Rus şair Vladimir Mayakovski Gürcüstan'da doğdu ve Kutaisi'de öğrenim gördü. Gürcü müziğinin dahilerinden Zakaria Paliaşvili Kutaisiydi.

Gürcü klasiklerinin yanı sıra, dünya müzik sanatının en önemli örnekleri olan "Rigoletto", "La Traviata", "Tosca", "Seville Berberi" Kutaisi'deki Opera Evi'nde sahnelendi. Kutaisi'nin kültür yaşamındaki en önemli gelişmelerden biri Kutaisi Senfoni Orkestrası'nın kurulmasıydı.

Gürcü heykel okulunun kurucusu İakob Nikoladze, bü-

yük halk adamı Niko Nikoladze, ünlü dilci Niko Marr Kutaisi'yi çalışma mekânı olarak seçmişlerdi. Edebiyat gazetesi "Gantiadi" Kutaisi'de yayın yaşamına girdi. Nisan 1976'da Sanat Galerisi açıldı; galerinin üst salonlarında ünlü Gürcü ressam ve heykeltıraşların yapıtlarının teşhir edildiği sürekli sergiler yer aldı.

Kutaisi, ünlü çoksesli şarkılarıyla da tanınır. Bugün çok ünlü olan "Suliko" ve "Tsitsinatela" Kutaisi kaynaklıdır. Kutaisi, dünyaca ünlü birçok sporunun yetiştiği bir kenttir aynı zamanda. Dünya satranç şampiyonu Maia Çiburdanidze, ünlü basketçiler Zurab Sakandelidze ve Miheil Korkia, ünlü futbolcular T. Sulakvelidze, R. Şengelaisa ve T. Kostava, ünlü dağcı L. Ahvlediani bunlardan bazılarıdır.



Bugünkü Kutaisi'den bir görünüm.

Tiflis: Mağrur ve yoksul

Gürcüce "sıcak su" anlamındaki "Tbilisi" ya da Tiflis, Türkiye'den uzanan Kura Irmağı'nın iki yanında kurulmuş yaklaşık iki milyonluk bir şehir. SSCB'nin dağılmasından sonra kaynayan bin kazan haline gelen Kafkaslar'ın batı ve doğu kesimleri arasındaki yolu denetleyen stratejik nokta. Sarp dağlar arasına sıkışmış bir vaha izlenimi veren kentte, göze ilk çarpan şey, "sakinlik". "İnsan yaşamıyormuş" izlenimi veren sokaklar, ziyaretçisinin simgesel Kartlis Deda heykeliyle (Gürcüstan'ın anesi) kucaklayan, ihtişamlı binalarıyla hayrete düşüren ve her köşede "yokluğa düşmüş olmanın" hüznünü yaşatan sessizliklere boğulu.

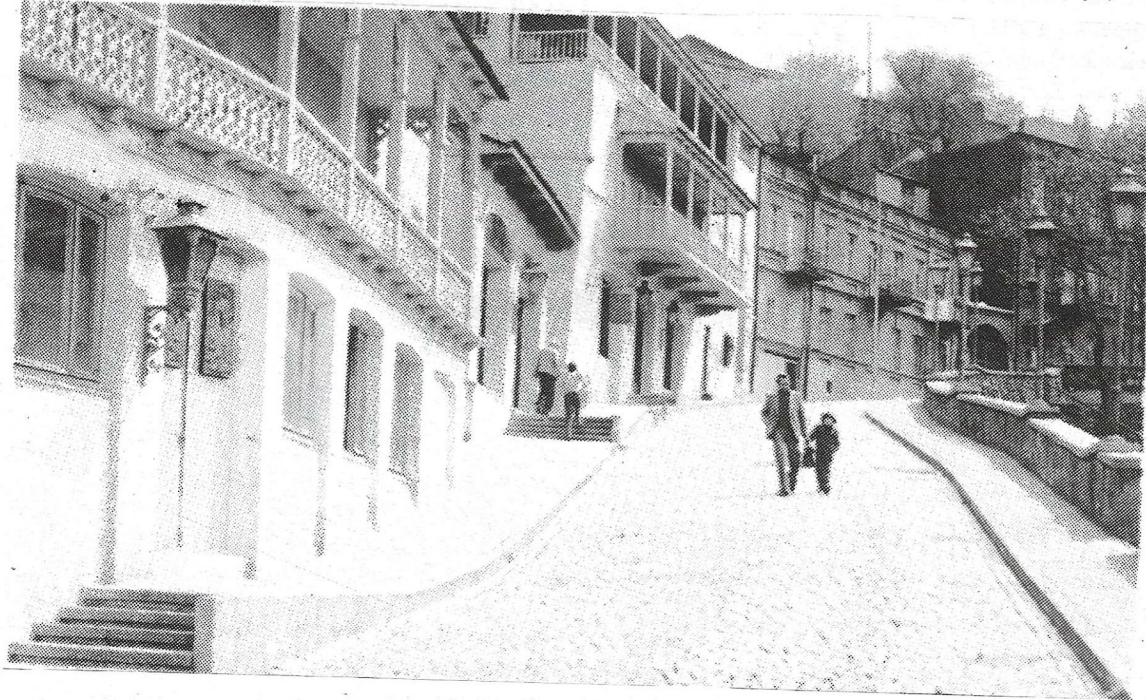
Tiflis, Stalin'in Gürcü kökenli olmasının avantajlarını yıllarca yaşamış bir başkent. Ancak önce SSCB'nin dağılması, bağımsızlık ilanı, Abhazya ve içte yaşanan savaş derken, bir zamanlar ihtişam içinde yaşayan Tiflis'te kantarın topunu "eski"ye vurdurmaya başlamış. Sosyalist sistem gitmiş gitmesine ama beraberinde en temel ihtiyaçların kaynaklarını da götürmüştü.

Geçtiğimiz kışı yakacaksınız ve elektriksiz geçi-

ren Tiflis'liler için kış, kâbustan farksız. İkinci Dünya Savaşı'nı görmüş otobüsleri, ufak bir darbede dökülecekmiş izlenimi veren arabalarına rağmen kentin üç hatlı metrosu hâlâ işliyor. İşletilemediği için kapısı kapıtılmış birçok restaurant binasının ihtişamı ise, görülmeye değer. Bir zamanlar casinolarıyla ünlü lüks otellerse terkedilme şansını bile bulamadan göçmenlerin istilasına uğramış durumda. Ancak tüm yokluk arasında birkaç ABD markasını görmek mümkün. Tabii birde votka ve şarap. Gürcüstan'da dolarla alışveriş etmek yasak olduğu için para birimleri "Lari"yi kullanma zorunluluğu var. Ancak girişimcilerin ısrarlı yaklaşımları bu yasağı delme çabalarında yoğunlaşıyor. Tiflis'te her 10 kişiden 7'si üniversite mazunu.

Tiflis denen bu şehirde "Bir varmış, bir yokmuş..." diye başlayan bir sesin yankısı var. Isınamayan, aydınlanamayan ve doyamayan insanların merdivenlere sıralanıp, gitar eşliğinde şarkı söyleyen çocukları var.

(19 Ağustos 1996 tarihli Yeni Yüzyıl gazetesinin, Sevinç Yavuz imzalı ve aynı adı taşıyan yazısından kısaltılarak alınmıştır)



Çeçenler ve Çeçen folkloru

Fahrettin ÇİLOĞLU

Tiflis'teki Kafkas Evi, dördüncü kitap olarak Çeçen Folkloru'nu (ԻճԵՆՈՒ ՄՈԼԵԿԼՈՐՈ) yayımladı. Editörlüğünü Naira Gelaşvili'nin yaptığı kitap, Condo Bardavelidze ve Rostom Parulidze tarafından yayıma hazırlanmış. Gürcüce ve Rusça olarak basılan 150 sayfalık çalışmanın önsözünde Gelaşvili, "Kafkas halkları folkloru" serisinden Ubih, Adige ve Karaçay-Balkar folklorundan sonra, Kafkas Evi'nin 1996 yılının son kitabı olarak Çeçen-İnguş folklorunun yayımlandığını belirtiyor. Kitabın adı Çeçen Folkloru olmasına rağmen, kitapta Çeçenlerin yanı sıra Çeçenlere çok yakın bir halk olan İnguşlar hakkında da bilgi veriliyor. Yapıtta, şiir ve düzyazı olarak Çeçen folklorunun önemli örnekleri yer alıyor. Giorgi Ançabadze'nin kaleme aldığı yaklaşık beş sayfalık yazıda, Çeçenya ve Çeçen-İnguşlar üzerine bilgi veriliyor. Bizim burada verdiğimiz bilgiler de büyük ölçüde bu yazıdan alınmıştır.

Çeçenler ve onların en yakın akrabaları olan İnguşlar, Kafkasya'nın en eski yerli (otokton) halklarından biridir. 1989 nüfus sayımına göre, Çeçenya ve İnguşetya'da (İnguşya) toplam 1 270 000 Çeçen-İnguş yaşıyordu. Bu nüfusun 735 bini Çeçenlerden, 164 bini İnguşlardan oluşuyordu. Bütün Sovyetler'deki Çeçen nüfusu 957 bin, İnguş nüfusu ise 237 bindi. Bunun dışında, Yakınoğu ülkeleri, Türkiye, Ürdün ve Irak'ta on binlerce Çeçen yaşamaktadır.

Çeçenler ve İnguşlar, diyalekt farkı olmasına karşın aynı dili konuşurlar. Bu dil, Kafkas dilleri ailesinin Nah koluna bağlıdır. Çeçen ve İnguş edebiyat dilleri, iki ayrı dil olarak 19-20. yüzyıllarda ortaya çıkmıştır. Çeçenlerin ve İnguşların ayrışmaları, Rus-

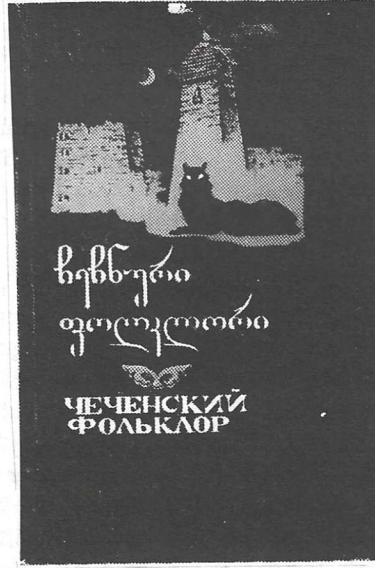
lara karşı verilen savaş yıllarına rastlar. Çeçenler kendilerini "Nohçuo", İnguşlar ise "Galga" (Galğa) olarak adlandırırılar. Bilimsel terminolojide ise bu iki halk, "bizim halk" anlamına gelen Vaynah ortak adıyla anılır.

Çeçen-İnguşlar (Vaynah) boylarına ilişkin en eski bilgilere antik dönem ve erken ortaçağ kaynaklarında rastlanır. Eski Yunan, Ermeni, Gürcü ve Doğu kaynaklarında bu boylar değişik adlarla anılırlar: Gargarlar, Kafkasyalılar, Nahçemateanklar, Durzuklar, Kustlar (Kistler) vs... Bu boylar Çeçen-İnguş dağlarında ve dağ eteklerinde yaşıyorlardı. İskitler, Sarmatlar, Hunlar, Moğollar gibi istilacı halklar karşısında dağlara çekiliyor ve kendilerini savunuyorlardı.

Çeçen-İnguşların Gürcülerle sıkı ilişkileri vardı. Gürcü kroniği *Kartlis Tshovreba*'da belirtildiği gibi, Kartli'nin ilk kralı Parnavaz'ın karısı bir Durzuktuydu. 12-13. yüzyıllarda Gürcü-Vaynah ilişkileri biraz daha özellik kazandı. Çeçen-İnguş topraklarına Gürcüstan'dan Hıristiyanlık yayılmaya başladı, ancak kalıcı olmadı. 16. yüzyıl sonlarında Vaynah toprakları İslam diniyle tanıştı ve İslam 19. yüzyılda bu toprakların hakim dini haline geldi. Aynı yüzyılda

Çeçenya'nın kuzey kesimine ilk Rus nüfusu olarak Kazaklar yerleştirildi. Bu dönemde Çeçenlerin Ruslarla iyi ilişkileri vardı. İki halk arasında ticari-ekonomik ilişkiler gelişmişti. Bu arada akrabalık ilişkileri de ortaya çıkmaya başladı, Çeçenler Rus kale-kentlerine yerleşti ve karşılıklı evlilikler yapıldı.

Rus-Çeçen ilişkileri, Rusların yayılmacı niyetlerinin ortaya çıktığı 1770'lerde bozulmaya başladı. Bu tarihlerde Kafkas halkları, kendilerini savunmak amacıyla Ruslara karşı mücadeleye giriştiler. Başta



Çeçenler olmak üzere Batı Dağıstan halkları, Adigeler ve Abhazlar bu savaşta yer aldılar. Kafkasya savaşının başlangıcı olarak farklı tarihler gösterilmekle birlikte, Şeyh Mansur'un 1785 yılında anti-sömürgeci bir hareket olarak başlattığı mücadeleyi bu savaşın başlangıç tarihi kabul etmek gerekir. Şeyh Mansur, farklı Dağlı boyları bir araya getirmeyi ve Ruslara karşısında ciddi bir güç olarak ortaya çıkmayı başardı, ancak 1791 yılında Ruslara tutsak düşmekten kurtulamadı. Ama Çeçenlerin başkaldırısı son bulmadı. 19. yüzyılın başlarında, Çeçenlerin direnişini ve savaşçı ruhunu kıramayan bir Rus general askerlerine "ne kadar zarar verebilirsiniz o kadar zarar verin" emrini veriyordu. İzleyen dönemde Rus askerler Çeçenlerin atlarını ve hayvanlarını öldürüyor, evlerini ve tarlalarını yakıyorlardı.

Rusların acımasız saldırıları Çeçenleri daha da biliyordu. 1820'lerde Kuzeydoğu Kafkasya'da birlik yeni bir hareket ortaya çıktı. 1834 yılında, Dağıstan ve Çeçenya dağlarında, başında Şeyh Şamil'in bulunduğu yeni bir teokratik devlet kuruldu. Şamil'in yönetiminde Çeçenler ve Dağıstanlılar 25 yıl bağımsızlıklarını Ruslara karşı korudular. Ama Şamil 1859 yılında yenilgiye uğradı ve Ruslara teslim olmak zorunda kaldı. Kafkasya savaşının sona ermesinden sonra (1864), yüzbinlerce insan vatanlarını bırakarak Osmanlı topraklarına göç etti; bunların arasında 20 binden çok Çeçen vardı.

Rusya yönetimi, Çeçenlerden kesin olarak kurtulmanın bir yolu olarak bölgenin demografik yapısını değiştirmeye yöneldi ve alçak bölgelere (Rus) Kazakları yerleştirdi. Stratejik öneme sahip yerlerde yeni kaleler inşa ettirdi. Ama bu yeni önlemler de Çeçenlerin direniş ruhunu kıramadı. Çeçen çeteleri 1860'larda da savaşı sürdürdüler. 1877-1878 yıllarında Çeçenler ve Dağıstanlılar büyük bir halk ayaklanması başlattılar. Ama ayaklanma çarın orduları tarafından bastırıldı. Bu yenilginin ardından Çeçen direnişi yeniden küçük grupların mücadelesine dönüştü. Bunların arasındaki en önemli hareket, Zelimhan'ın (1913 yılında öldürülmüştür) yönetimindeki başkaldırıydı.

1917-1920 arasında, Rus Devrimi ve iç savaş yıllarında Çeçenler bağımsızlığını yeniden elde ettiler. Dağlarda ve ovalarda, Şeyh Uzun Hacı başkanlığında İslami emirlik kuruldu. Çeçenler bu dönemde, ortak düşman Bolşeviklere karşı Denikin'in ordusunu desteklediler. Ama Kuzey Kafkasya'da 1920 yılında zafer Sovyet yönetiminin oldu. 1922 yılında Çeçen-

lerin, 1924 yılında İnguşların yaşadıkları topraklar özerk bölgeler haline getirildi. 1934 yılında bu bölgeler birleştirilerek Çeçen-İnguş özerk bölgesi kuruldu. Özerk bölgeye 1936 yılında özerk cumhuriyet statüsü verildi.

Hiç kuşkusuz burada, Sovyet döneminde çok şeyin yapıldığını belirtmek gerekir. Ekonomik ve kültürel alanlarda önemli gelişmeler oldu. Çeçen ve İnguş edebiyatları bu yıllarda ortaya çıktı. Ulusal entelejansiya gelişti, yazınsal ve sanatsal alanlarda yeni yapıtlar ortaya kondu. Öte yandan Kızıl Ordu birlikleri ve Çeka ajanları Bolşevik rejiminin baskıcı yanını hep hissettirdiler Çeçen aydınlarına ve yöneticilerine. Bu baskıcı yönetime karşı gelişen tepkiler, 1930'larda halk ayaklanmasına dönüşecek kadar büyüdü. Ayaklanmaların bastırılmasında hava birliklerinin desteğinde düzenli ordu birlikleri görevlendirildi. 1940'ta, aslında Çeçen-İnguş dağlarında Sovyet yönetimi ortadan kalkmıştı. Savaşın başladığı 1941 yılında Sovyet yönetimi havadan köyleri bombalamaya başlamıştı. 1944 yılı başlarında, binlerce Çeçen ve İnguş Sovyet ordusunda cephelelerde Hitler Almanya'sına karşı savaşıyordu. Ama Stalin rejimi, onların halklarını Kazakistan'a ve Orta Asya'ya sürgüne gönderdi. Bu, hiç kuşku yok ki Vaynah tarihinin en trajik sayfalarıydı. Bu sırada yaklaşık olarak halkın yarısı kırılmıştı. Çeçen-İnguşetya'da yalnızca silahlananak dağlara çekilen partizanlar ve onlara katılmayı başaranlar kalmıştı.

Stalin'in ölümünden sonra yeni bir dönem başladı ve Çeçen-İnguşların vatanlarına dönmelerine izin verildi. 1957'de Çeçen-İnguş özerk cumhuriyeti yeniden oluşturuldu. Buna karşın dağlara çekilmiş olanlar Sovyet yönetimine güvenmedikleri için dağlardan inmediler ve partizan olarak yaşamlarını sürdürdüler.

Sovyetler Birliği'ni dağılması Çeçenlerin bağımsızlık özlemlerini yeniden canlandırdı. 1991 yılında Çeçen halkı, genel-ulusal kongre başkanlığına Cohar Dudayev'i seçti ve Dudayev bağımsızlık ilan etti. 1992 yılında İnguşlar, Çeçenlerden ayrılarak İnguş Cumhuriyeti'ni kurdular ve Rusya Federasyonu'na bağlı kaldılar. Ruslar, 11 Kasım 1994'te Çeçenya'ya düzenli birlikler göndermeye başladılar ve Çeçen topraklarında kural tanımaz kanlı bir savaş başladı. Dudayev'in öldürülmesinden sonra, 1996 ortalarında savaşı sona erdiren bir anlaşma yapıldı ve Ocak 1997'de Çeçenya'da seçimlerin yapılmasına karar verildi.

Çeçen folklorundan bir örnek

Zekâ Köprüsü

Küçük bir ülkenin hükümdarı, büyük bir ülkenin hükümdarından bir mektup alır. Büyük ülkenin hükümdarı şöyle der: "Senin atın denizin dibinde kişne-yince, sesi yedi dağın ardında benim gebe kırsığının düşük yapmasına neden oldu. Eğer benimle savaşa girmek istemiyorsan, barışmak için altmış üç kırsığından olan tayları sakallı bir yaşlıyla gönder. Yaşlı ne atla gelsin ne yayan, ne gökte olsun ne yerde, ne içeride olsun ne dışarıda."

Bu mektubu alan üzüntülü hükümdar düşünmeye başlar. Bir süre düşünmesine karşın, diğer hükümdarlığa göndermek için akıllı ve zeki birini bulamaz. Karşısına çıkacak ilk kişiye akıl danışmaya karar verir. Dilenci kılığında dışarı çıkar. Yolda çelikçomak oynayan çocuklara rastlar. Çocuklar onu görünce şöyle derler:

- Gelin dilenciye taşlayalım.

Cıltz bir çocuk onlara engel olur:

- Taşlamayın, bu dilenci değil, hükümdar.

Hükümdar şaşırıp kalır: "Söyle bakalım çocuğum, beni bu eski püskü giysiler içinde nasıl tanıdın?"

- Geçen cuma günü seni camiye giderken görmüştüm. Seni yürüyüşünden tanıdım, diye cevap verir çocuk.

Hükümdar aldığı mektuptan söz eder. Çocuk şöyle der:

- Bu çok önemsiz bir şey, boşuna zamanımı almayın.

- Nasıl önemsiz bir şey? Söyle bana ne yapmalıyım? diye sorar hükümdar.

- Dert etme, yarın yanına gelirim. Ben gelince altmış üç at ile altmış iki süvari hazır olsun. Her süvariye en keskinlerinden birer adet kılıç, ayrıca bir katır ile bir keçi hazırla.

Bütün hazırlıklar tamamlandıktan sonra çocuk güçlü hükümdarın ülkesine gitmek üzere yola çıkar.

- Hükümdarın kentine girince bütün havlayan köpekleri öldürün, diye emir verir çocuk maiyetindekilere.

Onlar köpekleri öldüre öldüre kente girerken, şaşkına dönen kent sakinleri sorar: "Ne yapıyorsunuz, köpekleri neden öldürüyorsunuz?"

- Biz hükümdarın huzuruna gidiyoruz, diye cevap verir süvarilerin başı.

Kent sakinleri hükümdara haber verirler.

- Onları durdurmayın, bırakın gelsinler, diye emir verir hükümdar.

- Köpekleri neden öldürüyorsunuz, diye sorar hükümdar.

- Dün gece yedi dağın ardında, sekizinci dağın ötesinde koyun sürüsüne kurt saldırdı ve koyunları kırmaya başladı. Yardım için köpekleri çağırdığımda, hiçbiri havlamadı bile, diye cevap verir çocuk. Hükümdar:

- Yedi dağın ardında, sonra sekizinci dağın ötesinde senin koyunlarını kurdun kırdığını buradaki köpekler nasıl duyacaklardı, diye sorar hayretler içinde.

- Benim hükümdarımın atının kişnemesini senin kırsığın yedi dağın arakasında, sonra denizin dibinde duydu ya?! diye cevap verir çocuk.

- Seni benim yanıma o mu gönderdi? Ben uzun sakallı yaşlı birini göndermesini söylemiştim!

- Sakal bunda da var, diyerek çocuk keçiye hükümdarın önüne getirir, akıl olmayınca sakal bir işe yaramaz.

Şaşırın hükümdar çocuğu sınamak için sorular sarmaya başlar:

- Ben söylemiştim ya, öyle birini göndersin ki ne yaya olsun ne atlı, ne gökte olsun ne yerde, ne içeride olsun ne dışarıda. Nerede bu adam?

Çocuk yularına yapışıp katırı eşiğe getirir. Katırı iki ayağı dışarıda, iki ayağı içeride durdurur. Sonra katıra tersine biner.

- Ben ne yayayım ne atlı, ne gökteyim ne yerde, ne dışarıdayım ne içeride, der.

Hükümdar kazanma umudunu yitirir. Hükümdar yanına yıldız gibi parlayan suyla dolu bir altın tas koyar. Çocuk bu tasın içine bir yonga atar.

- Bu ne demektir? diye sorar hükümdar.

- Oraya koyduğunuz altın tasla bana halkın sizi altından daha değerli saydığını, temiz suyla da çok akıllı olduğunuzu göstermek istiyorsunuz. Ben düşüncenizin üzerinde köprü kurdum ve zekâmın karşıya geçeceğini söylemek istedim.

Hükümdar söyleyecek bir şey bulamaz ve yenilgiyi itiraf eder.

Çek Cumhuriyeti'nde bir Gürcü

Aydın AKIN

Staj yapmak üzere, 1992 yılının ağustos ayının başında Çekoslovakya'ya gitmiştim ve altı ay sonra geri dönecektim. Brno şehrinden arabayla, altı ay boyunca staj yapmak üzere kalacağım kasabaya doğru giderken aklımda soru işaretleri oluşuyordu. Ve kasabaya vardığım anda canım biraz sıkılmıştı. Sonunda, şimdiye kadar alıştığım yerlerden çok farklı bir yerde bulmuştum kendimi. Sessiz, sakin, iki tepe arasına sıkışmış bir Orta Avrupa kasabasıydım artık. Doğal olarak, zamanla bu ülkeye alıştım ve insanlarıyla kaynaşım. İlk ayın sonunda dillerini de konuşmaya başladım. Ancak gene de, sohbet edip dertleşebileceğim bir Türk ya da Gürcü aramaya koyuldum. Türkiye'den kimse yoktu kaldığım bu kasabada, belki civarda vardı ama karşılaşmamıştım. Kasabada bir İngiliz vardı, ama İngilizlerin mesafeli kibarlığını kendisinde keşfetmiştim ve bu yüzden "Türkvari" ya da "Gürcüvari" bir sohbete dalamamıştım.

Kasabada bir Gürcünün bulunduğu söylenince heyecanlanmıştım, ama onu aramamın o kadar uzun süreceğini aklımdan geçirmemiştim. Ve onu aramaya başlamıştım. Tanıdığım kişilere soruyordum, ancak kimse pek bir şey söyleyemiyordu. Bazıları onun bir Gürcü değil Ukraynalı olduğunu söyleyince kafam iyiden iyiye karışmıştı. Dağ ve vadi arasına sıkışmış bu Moravya kasabasındaki bu arama samanlıkta iğne aramaya dönmüştü, çünkü en başta kendi halinde yaşayan bu kasabanın sakinleri komşularını fazla tanımıyorlardı. Oysa Türkiye'de olsa yediden yetmişe herkes söyler, gösterirdi.

İlginçtir, bu konuda yardım Çek Çingenelerinden geldi. Kasabada 10-15 aile kadar Çingene vardı, ki bunların hal ve hareketleri Çeklerin tam tersiydi. Konuşmayı seven, işten kaçan, gülmesini ve eğlenmesini bilen, ama biraz sağı-solu belli olmayan bir gruptu bunlar. Bunlardan bir aile Çingene-

Rus-Yugoslav karmasıydı, belli ki onlar da ne olduklarını tam bilmiyorlardı. Bu aileden Marian ile yakınlık kurmuş ve ara sıra görüşür olmuştum. Kasabadaki Çingeneler kentlerdekilerine göre daha çok iş sahibi insanlardı ve kasabanın doğasından ötürü de kentli Çingenelere göre daha uyumluydular.

Ve sonunda aradığım evi bulmuştum. Evin dış kapısında "Kimadze" yazıyordu, belli ki Ukraynalı ya da Polonyalı olamazlardı. Kapıyı çaldığım zaman, sıcak bir tanışma senaryosu aklımdan geçtiyse de bu gerçekleşmedi. Bir kadın kapıyı açtı. Gürcüye benzemiyordu ve ben yine de kendisinin Gürcü olup olmadığını sordum. Kadın Moravya Çekiydi ve bana kocasının Gürcü kökenli olduğunu söyledi. Kocasını sorduğumda ise hastanede olduğunu öğrendim. Böylece bir sonuç almadan evime döndüm. Yaşlı adam hastanedeydi...

Bir hafta sonra uğradığımda da aynı cevapla karşılaşmış ve gene aynı sonuçla geri dönmüştüm. Üçüncü uğrayışında ise merakım iyice artmış olarak kapıya vardım. Kapı deliği önce karardı, sonra eşi kapıyı açtı ve "seninki burada" diye bana gülmüştü. Ben de içeri girip, kocasının nerede olduğunu sorma anlamında yüzüne bakınca mutfakta işaret etti. Çıplak bir ampulün yandığı mutfakta işaretimde ise karşımda tipik bir Gürcü duruyordu. Kaşığı, gözü ve mimikleriyle Çeklere hiç benzemeyen biri duruyordu karşımda ve ben "Gamarcoba batono, mets Kartveli var" dediğimde bana şaşkınlıkla baktı ve Çekçe "Gürcüce bilmiyorum" diye cevap verdi. Karısı da hemen aramızda yerini aldı.

Adam hikâyesine başladığında eşi çoktan içkileri hazırlamıştı bile. Davit Kimadze ile böyle tanıştım. Davit Kimadze'nin babası Gürcüymüş ve Birinci Dünya Savaşı'nda asker olarak Alman cephesinde çarpışmış. Cephe o zaman Çek ve Slovak topraklarına kadar dayanıyormuş. Bu arada Bolşevik

Devrimi gerçekleşmiş ve bir süre sonra da Rusya savaştan çekilmiş. Ama arından iç savaş başlamış. Çar taraftarı Beyaz Ordu ve Kızıl Ordu eski Rus imparatorluğunun çeşitli yerlerinde savaşa ve çatışmalara girmiş. Birçok kentte güvenlik kalmamış. Bizim Gürcü askeri, ne kadar istemiş ve çabalamışsa da Gürcüstan'a dönmenin yolunu bulamamış. Bu yeni savaşın ortasına düşmemek için de savaşın olmadığı tarafta, yani bugünkü Çek Cumhuriyeti'nin doğu kesiminde kalmış. İç savaşın ardından 1921'de Kızıl Ordu'nun Gürcüstan'a girmesiyle kesin olarak Çek topraklarında kalmaya karar vermiş. Bu arada Almanya da çoktan teslim olmuş, Avusturya-Macaristan imparatorluğunun dağılmasıyla Çekoslovakya da bağımsız bir devlete dönüşmüş. Bizim Gürcü asker kısa bir süre sonra bir Çek kızla evlenmiş ve oturma-çalışma izni almış. Ama hiçbir zaman Çekoslovak vatandaşlığına girmedikini söyledi oğlu Davit Kimadze. Davit Kamadze'nin anlattığına göre, bu evlilikten bir süre sonra kendisi dünyaya gelmiş ailenin ilk çocuğu olarak. Daha sonra iki çocuk daha izlemiş onu. İşin garip tarafı, yıllarca süren karışıklıklar yüzünden Çekoslovakya'da kalmış olan Kutaisili bu eski Çarlık ordusu piyadesinin çocuklarına tek kelime bile Gürcüce öğretmemiş olması. Davit'in babasının Kutaisili olduğunu da eşinden öğrendim.

Davit burnumu işaret edip "işte böyle bir burnu vardı" deyince, odadaki o ciddi hava bozuldu ve yerini gülüşmeler aldı. Sonra kendi hikâyesine geldi sıra. Davit, yanlış hatırlamıyorsam 1921 yılında dünyaya geliyor ve Blansko'dan pek dışarı çıkmıyor. Ancak 1939 yılında Alman birliklerinin Polonya'yı tamamen işgal etmesi ve eylül ayında patlayan savaş her şeyi değiştiriyor. Davit, Alman askerleri tarafından yakalanıyor ve Almanya'ya gönderiliyor. O artık Alman ordusu için bedava çalışan işçilerden biridir. İşçi olduğu ve Alman ordusu için

çalıştığından yemekleri çok kötü değildir ve bu yeni hayata alışır. En azından bir toplama kampında olmadığı için mutludur. Bir süre hayat güvenli olsa da, durum savaş ibresinin Almanların aleyhine dönmesiyle değişiyor. Müttefiklerin bombardımanı başlıyor ve birçok arkadaşı yıkıntılar arasında yok olup gidiyor. Savaş bitince, nispeten az hasar görmüş Blansko'ya geri dönüyor. Gerek kendisi, gerekse kardeşlerinin evlenip çocukları olmalarından dolayı "Kimadze" soyadını taşıyanların sayısı sekiz-onu buluyor.

Sonra konuşma sırası bana geldi ve ben de, dedelerimizin çok önceleri Türkiye'ye Gürcüstan'dan geldiklerini anlattım. Davit de şaşkındı, sonra bana sarıldı ve yaklaşık otuz yıldır Gürcüce bilen birisine ilk kez rastladığını söyledi. Kadehleri kaldırırken "Gaumarcos" demesini ve birkaç sözcük daha öğrettim, sonra kâğıda yazdım. Sonra ayrılma vakti geldi, ertesi sabah yine iş vardı ve izin isteyip ayrıldım. Birbirimize sarılmıştık ki yine gülümseyerek "Gürcülere benziyor olmalısın" dedi. Ben de "sanırım" dedim ve gülüştük.

Lambaların yarım-yamalak aydınlatığı sokaklardan geçerken bu insanın hayat hikâyesini yeniden yeniden düşündüm. Nereden nereye... Neden bilmem, ama bir daha ziyaretine gitmedim, belki de gidemedim.

İki yıl sonra kasabayı ziyaret etmek amacıyla Brno'ya gitmiştim, tren beklerken birden kulağıma hiç de yabancı olmayan bir dil çalındı. Gürcüceydi bu ve döndüğümde yanı başımda üç Gürcü gördüm. İki erkek, biri kadın orta yaşlı kişilerdi. Birden Gürcüce konuşmaya başlayınca önce şaşkırdılar ve hemen aralarına aldılar. Savaştan değil ama, berbat olan ekonomik koşullardan kaçmışlar ve Brno'ya yerleşmişlerdi. Ve trene binmek üzere yanlarından ayrıldım. Sonra yine düşündüm, nereden nereye...

mamuli Dergisi
yeni yılınızı kutlar,
1997 yılını mutluluk
ve esenlik içinde geçirmenizi diler...

“Sabavşvo Ⴗstoria”dan

არგონავტიკა: აიეტის სამეფო

საქართველოს ისტორია უძველესი დროიდან იწყება. ელადელმა ანუ ბერძენმა მწერლებმა შემოგვინახეს თქმულება ქვეყანაზე, რომლის დედაქალაქშიც საუნჯე-ოქროს საწმისი ინახებოდა, ხოლო მთებში კაცობრიობის მხსენელი, კლდეზე მიჯაჭვული პრომეთე იტანჯებოდა. ამ ქვეყნის მცხოვრებთ კოლხები ერქვათ, თვითონ ქვეყანას კოლხების ქვეყანას, კოლხეთს ეძახდნენ. კოლხეთი დიდი, ძლიერი სამეფო იყო. მამაც კოლხებს ფეხმარდი ცხენები და სწრაფზე უსწრაფესი ხომალდები ჰყავდათ; როცა დასჭირდებოდათ, ქალაქის მოედანზე შეიყრებოდნენ, ბროძილას დათქვამდნენ, ზღვასა და ხმელეთს ფრთოსნებივით მოედებოდნენ.

აიეტზე დიდი მეფე არაგინ არის: მართალია, შორსაა, მაგრამ, თუ ინება, ელადაზეც გამოილაშქრებს;

ჰერაკლეს გარდა აიეტს ვერაგინ შეებრძოლება;

მრისხანე კაცია აიეტი, მის ქვეყანაში კოლხთა ურიცხვი ტომები ცხოვრობენ, საზარელი ხმა და ღონე თვით თმის ღმერთს-არესს მიუგავს .

ასე ამბობდნენ ბერძენები კოლხეთის უძლეველ მეფეზე, მზის შვილ და მზესავით ბრწყინვალე აიეტზე: ქუნდა, შორეულ ელედასაც სწვდებოდა, აშინებდა მისი სახელი. აიეტის სასახლე ქუთაისში იდგა. ქუთაისს მაშინ კვიტაიისი ერქვა, ხოლო რიონს, რომელიც ქალაქს გვერდით ჩაუდოდა, ფაზისი.

Argonotlar: Aieti Krallığı

Gürcüstan'ın tarihi en eski dönemden başlar. Helen ya da Yunanlı yazarlar, başkentinde, bir hazine olan Altın Post'un saklandığı, dağlarında insanlığın kurtarıcısı, kayaya zincirlenmiş Promete'nin acı çektiği ülkeyle ilgili efsaneleri günümüze ulaştırmışlardır.

Bu ülkede yaşayanlara Kolhlar, ülkeye de Kolhların yurdu anlamında Kolheti deniyordu.

Kolheti, büyük, güçlü bir krallıktı. Savaşçı Kolhların çevik atları ve en hızlı seyreden gemileri vardı; gerekli olduğunda kent meydanında toplanırlar, savaşa hazır olurlar, deniz ve kara kuşları gibi üşüşürlerdi.

“Hiç kimse Aieti'den daha büyük kral değildir. Uzakta olduğu bir gerçek, ama eğer isterse Yunanistan'a da sefer yapabilir”;

“Herakles dışında Aieti ile hiç kimse savaşamaz”;

“Müthiş bir adam Aieti, onun ülkesinde sayısız kabileden oluşan Kolhlar yaşıyor, korkunç sesi ve gücü savaş tanrısı Ares'inkini andırıyor.”

Böyle diyorlardı Yunanlılar Kolheti'nin yenilmez kralı, güneşin oğlu ve güneş gibi parlak Aieti için:

Gürlüyordu, uzaktaki Yunanistan'a da göz dikiyor, onun adı korku salıyordu.

Aieti'nin sarayı Kutaisi'de bulunuyordu. Kutaisi'ye o zaman Kvitaisi, kentin yanından akıp giden Rioni'ye ise Pazisi deniyordu.

მონერხებული მხატვარი

ერთ ცალთვალა მეფეს სახელოვანი მხატვარი ჰყავდა. მეფეს არ უყვარდა მხატვარი და მიზეზს ეძებდა, დაესაჯა. ერთ დღეს უბრძანა მხატვარს: ჩემი სახე უნდა დამინატო!

მხატვარმა თავისთვის თქვა: ახლა კი მოვიდა ჩემი აღსასრულის დღე:

ცალთვალა რომ დაგნატო, მომკლავს: - როგორ მკადრეთ! ორთვალა რომ დაგნატო, თავს მომჭრის: - როდის არის ჩემი მსგავსი!

იფიქრა მხატვარმა, იფიქრა და ეს ხერხი მოიგონა: დახატა ირემი, მოშორებით კი გამონატა მეფე, მისცა თოფი ხელში, ბრმა თვალთ დაუხუჭა, საღი თვალთ მინანში ამოაღებინა ირემი. სურათის ხატვა რომ დაამთავრა, მეფეს მიართვა. მეფემ მიზეზი ვერ უპოვა და გადარჩა მხატვარი სიკვდილს.

(სულხან-საბა ორბელიანი)

Kurnaz ressam

Bir gözü görmeyen kralın ünlü bir ressamı varmış, kral ressamı sevmiyormuş. Onu cezalandırmak için bahane arıyormuş. Günün birinde şöyle buyurmuş: Portremi yapmanı istiyorum.

Ressam kendi kendine şöyle demiş: İşte şimdi sonum geldi: Tek gözlü resmini yaparsam beni öldürür: - Nasıl cesaret edersin diye! İki gözlü resmetsem; - Bunun neresi bana benziyor, diyerek kellemi uçurur. Ressam düşünmüş, düşünmüş ve aklına bu hile gelmiş: Bir geyik yapmış; kralın resmini de biraz uzağında çizmiş. Eline bir tüfek tutuşturmuş. Görmeyen gözünü kapalı olarak çizmiş. Sağlam gözüyle de geyiğe nişan aldirmiş. Resmi tamamlar tamamlamaz krala sunmuş. Kral hiçbir kusur bulamamış ve ressam ölmekten kurtulmuş.

Fahrettin ÇILOĞLU - Rüya ÖZKALKAN

Gürcüce Okuma - Yazma Kitabı

DEDA ENA

- * Gürcü alfabesi ve harflerinin yazılışı
- * Gürcüce örnek cümleler
- * Resimli sayfalar ve örnek sözcükler
- * Türkçe alıştırma cümleleri
- * Sözlük
- * Okuma parçaları

Aşağıdaki posta çeki hesabına 200 bin TL yatırmanız ve posta çekinin fotokopisini dergi adresine göndermeniz halinde, kitap adresinize postalanacaktır. Eğer kitap elinize geçmezse dergi adresine yazınız.

Posta Çeki Hesap No: Fahrettin Çiloğlu - 674204.

İvane Cavahişvili, doğumunun 120. yılında anıldı

Ünlü Gürcü tarihçi, İvane Cavahişvili, Tiflis İvane Cavahişvili Devlet Üniversitesi ve Gürcüstan Bilimler Akademisi'nin birlikte düzenledikleri bir konferansla, doğumunun 120. yılında anıldı. Tiflis-Tabahmela'da, 10-15 Ekim 1996 tarihleri arasında gerçekleştirilen ve açılış konuşmasını rektör Roin Metreveli'nin yaptığı yıldönümü konferansına, Gürcü ve yabancı çok sayıda katılımcı bilimsel bildiriler sundu ve konuşma yaptı. Konferansa, Gürcü bilim adamlarının dışında, Atina'dan N. Zekos, Münih'ten M. van Esbroeck, Kudüs'ten K. Lerner, Moskova'dan S. N. Koronevskiy, Vladikavkaz'dan V. L. Rostunov, Bakü'den T. Ahundov, Bakü'den G. İsmailov, Bakü'den İ. Nerimanov, Saarbrücken'den G. Hummel, Bonn'dan K. H. Schmidt, Göttingen'den H. Türk gibi bilim adamları katıldı. Kafkasya'ya ilişkin tarih, kültür, siyaset, din gibi alanlarda yapılan konuşmaların ardından, konferans 15 Ekim günü Kartvelologların toplantısıyla son buldu. Ünlü tarihçi Cavahişvili, halkın kendi tarihini öğrenme konusunda şöyle demiştir: "Halk, kendi geçmiş hayatının tarihini bilmelidir. Elbette, o hiçbir bezek-düzek ve sahtekârlık olmadan doğru, hakiki tarihini bilmelidir."



BOTAŞ eski genel müdürü Hayrettin Uzun ile söyleşi

- Bölge petrolünün Türkiye üzerinden taşınması meselesi uluslararası petrol şirketlerinin iznine mi bağlı?
- Bu konu en azından bir süre daha gündemde kalacak. Bugün Türki cumhuriyetlerindeki petrol meselesi paylaşım sorunudur. Bu sahalardaki petrolün gelecek dönemlerde kullanılması amaçlanıyor. Bakü-Supsa, Bakü-Ceyhan meselelerini de bu bağlamda, daha uzun yıllar konuşacağımız ortada. Bugün dünya petrolünü 7-8 dev petrol şirketi kontrol ediyor, OPEC devreden çıkmış durumda. Millî ve küçük petrol şirketleri zaten ya küçülüyor, ya yok oluyor.
- Bakü-Ceyhan hattı siyasi istikrar vaat ediyor mu?
- Bana göre en uygun güzergâh Gürcüstan değil, Ermenistan'dır. Türk-Ermeni ve Azeri-Ermeni ilişkilerinde bir gelişme sağlanmadığı takdirde, bu sıkıntı yaratıyor. Ana boru Gürcüstan'dan geçtiği zaman her an Karadeniz'e dönme ihtimali var ama, Ermenistan üzerinden Türkiye'ye geldiği zaman sürekli ve sağlam bir yol olur. Ermeni ilişkilerini bozan Azeri-Ermeni ilişkileridir. Eğer Türk-Ermeni ilişkileri geliştirilir, Azeri ilişkileri de bir noktaya çekilirse, 2005 yılından sonra gündeme gelecek Bakü-Ceyhan hattı en önemli güzergâh olma konumundadır.

(Yeni Yüzyıl, 29 Eylül)

Gürcüstan'dan Rusya ile ilişkilerini yeniden gözden geçireceği uyarısı

Eski Güney Osetya'da ve Abhazya'da tansiyonun yükselmesi, buna bağlı olarak Gürcüstan-Rusya ilişkilerinde soğuk rüzgârların esmesi, Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze'nin önceden planlanmış ABD ve Birleşmiş Milletler ziyaretlerini üçüncü kez ertelemesine yol açtı. Bazı yetkili kaynaklara göre, bu erteleme arkasında Moskova'nın politik baskıları yatıyor. Şevardnadze, gelenek haline gelmiş Pazartesi radyo konuşmasında, 23 Kasım tarihinde belirlenmiş Yüksek Sovyet seçiminin Gürcülerin Abhazya'dan sürülmelerini legal hale getirmeyi hedeflediğini belirtti. Bunun yanı sıra, Rus barış gücü birliklerinin ateşkesi korumakla birlikte, politik çözüme bir katkısı olmadığını ve etnik temizliğin sonuçlarını koruduğunu söyledi. 1992-1993 yıllarındaki savaşta Rus birliklerinin Abhazların yanında savaştığını belirten Şevardnadze, Rusya'dan Gürcüstan'ın toprak bütünlüğünü "sözde" değil, "Abhaz ayrılıkçı yönetimi"yle ilişkilerini keserek "pratikte" gözetmesini istedi. Bu noktada Abhazya'da yaşayanların kanuni açıdan Gürcüstan vatandaşları olduğunu belirtti. Ayrıca şartların uygun olması halinde, Rus barış gücü birliklerinin yenilenebileceğini ve Rusya ile stratejik bir partner olarak masaya oturabileceğini söyledi.

Şevardnadze, bu durumun değişmemesi halinde Moskova ile ilişkilerini ciddi bir biçimde gözden geçireceklerini belirtti. Şevardnadze daha önce, Kremlin'i Abhazya'daki ve Güney Osetya'daki ayrılıkçılara silah da dahil olmak üzere, maddi yardımda bulunmakla suçlamıştı. Öte yandan Parlamento Başkanı Zurab Jvania, 18 Eylül tarihinde beklenmedik kararlılıkta bir oturum düzenledi. Güney Osetya ve Abhazya'daki seçimlerin "Rus kuklalarının korumaları altında gerçekleştiği takdirde", Tiflis hükümetinin Rusya ile olan politik ve askeri anlaşmalarını, üsleri de kapsayacak biçimde tekrar gözden geçireceklerini söyledi. Rusya Dışişleri Bakanlığı ise buna yumuşak bir cevap verdi ve her zaman olduğu gibi bu iddiaları reddetti. Rus kaynaklarına göre, Abhaz ayrılıkçı hükümetine seçimler için acele etmemesi tavsiye edilmiş ve her iki tarafın bu sorunun çözümü için Rus taslağını imzalamaları önerilmiş. Bu kaynaklara göre bu tasarı, bölgedeki Rus-Gürcü güç dengesinin yapısını belirliyor.

Tiflis'in bu Rusya karşıtı hareketi, 1-2 Ekim tarihleri arasında yapılan parlamento görüşmeleri sırasında ortaya çıktı. Bu görüşmelerden sonra Rusya'nın Tiflis ve Abhazya arasındaki arabuluculuk çalışmalarının yetersiz olduğu açıklandı ve Rus ordusu Abhazya'daki seçimlere kalkan olmakla suçlandı. Abhazya'nın kopuşundan bu yana ilk kez bölgenin "ayrılıkçılar ve onların destekçileri" tarafından işgal edildiği söylendi. Bu da Gürcüstan'ın Rusya ile ilişkisinin, Rusya'nın Gürcüstan'ın toprak bütünlüğüne vereceği desteğe bağlı olduğunu gösteriyor. Parlatmentonun kararına göre, ABD, İngiltere ve Almanya'nın da Abhazya sorununun çözümünde yardımcı olması bekleniyor. Bu tasarılar daha çok Şevardnadze'nin başkanlığını yaptığı Gürcüstan Yurttaşlar Birliği tarafından hazırlandı. Parlatmentoda muhalefette bulunan Ulusal Demokratların önerdiği "işgal edilmiş topraklar" ve Rusların "işgalci" olarak gösterildiği terimler oylama sonucunda taşarıdan çıkarıldı. Görüşmelerde Gürcüstan Yurttaşlar Birliği partisinin, Rusya karşıtı tavırları yumuşatmaya çalıştığı göze çarpıyordu. Öncekilere göre bu seferki Rusya karşıtı tepki daha güçlü ve halktan daha çok destek görüyor.

(16 Aralık tarihli *The Georgian Times*'dan özetleyerek çeviren: Aydın AKIN)

Gürcüstan'a her gün bir yatırımcı geliyor

Gürcüstan'da ekonominin temelleri atılırken, bunun hukuksal zemini de hazırlanıyor. Bu koşulların yaratılması da yabancı ve yerli yatırımcıların dikkatini çekiyor. Şu sıralar yatırımlarla ilgili konular üzerinde çalışmalar yapılıyor. Yabancı yatırımcılar ayrıcalıklardan yararlanmaya çalışıyorlar ve bunun sonucunda Gürcüstan'a yabancı yatırımlar akmaya başladı. Son üç ayda Gürcüstan'da 64 yabancı yatırım tescil edildi (her iş günü başına bir yatırım). Bu, yatırımların artması açısından sevindirici. Ancak yatırımların tutarı, ne yazık ki beklenen miktarlarda değil. Bunun engelini büyük olasılıkla yüksek risk faktörü oluşturuyor.

Yabancı ülkelerin birçok temsilcisi Gürcüstan'daki yatırımlarla ilgileniyor. Başta ABD ve Batı Avrupa ülkeleri olmak üzere, 25 ülke temsilcilerini Gürcüstan'a göndermiş bulunuyor. ABD 7,6 milyon dolar (toplam yatırımların yüzde 32'si), İngiltere 2,6 milyon dolar (yüzde 11), İsviçre 1,6 milyon dolar (yüzde 6,6), Hollanda 1 milyon dolar (yüzde 4,4), Almanya 600 bin dolar (yüzde 2,8) ve İtalya 500 bin dolar (yüzde 2,2) tutarında yatırım yapmış bulunuyor. Eski Sovyet cumhuriyetlerinden şu ana kadar yatırım yapan tek ülke Rusya Federasyonu ve Rusya'nın yatırımı 1,6 milyon dolarla toplam yatırımın yüzde 7'sini oluşturuyor.

Türkiye'den gelen yatırımları hesaplamak ise zor görünüyor. Resmi verilere göre Gürcüstan'a bugüne kadar Türkiye'den 600 bin dolarlık yatırım girmiş bulunuyor. Bunun yanında, yakın gelecekte planlanmış yatırımlar da hesaba katılırsa bunun toplam 1,5 milyon doları (yani toplam yatırımların yüzde 7'si) bulaçağı sanılıyor.

En çok dikkati büyük yatırımlar yapan kuruluşlar çekiyor. Ancak en büyük yatırımlardan birini gerçekleştiren "National Petroleum, Ltd." firmasının Bermuda'ya kayıtlı olması bir çelişki olarak göze çarpıyor. Bu firma, Gürcüstan'da doğalgaz ve petrol çıkarılması ile işletilmesini finanse ediyor. Firmanın 4 milyon dolarlık kayıtlı yatırımı var ve bu yatırımın 5 milyon dolara çıkması bekleniyor (Bu yatırımı Türk ve Rus yatırımlarıyla karşılaştırınız). Yıl sonuna kadar Kore "Daewoo" firmasının telekomünikasyon alanında toplam 9 milyon dolarlık yatırım yapması bekleniyor. Bu firma, Posta ve Haberleşme Bakanlığı'nın açtığı ihaleyi kazanmıştı.

(The Georgian Times, 2 Ekim 1996; Türkçesi: Aydın AKIN)

Otar Giginieşvili, doğumunun

80. yılında anıldı

Ünlü Türkolog Otar Giginieşvili, doğumunun 80. yılında Tiflis'te anıldı. 26-27 Eylül 1996 tarihlerinde yapılan anma, Gürcüstan Bilimler Akademisi G. Tzereteli Doğu Bilimleri Enstitüsü ile Tiflis İvane Cavahişvili Devlet Üniversitesi'nde gerçekleşti. T. Gamkrelidze'nin yaptığı açılış konuşmasının ardından G. Caparidze, Otar Giginieşvili'nin yaşamı ve çalışmaları üzerine bilgi verdi. Prof. M. Svanidze, "Osmanlıda Gürcü kökenli sadrazam"lar üzerine konuştu. Prof. A. Menteşavili'nin "Yeni dönemde Rusya-Türkiye ilişkilerinde Kürt sorunu" adlı bildiriye sunmasıyla ilk günkü çalışmalar tamamlandı. İkinci gün, 27 Eylül'de, K. Kutsia Safevi döneminde İran-Gürcüstan ilişkilerinde temel sorunlar, L. Şengelia Safevilerin son döneminde Gürcü Bagratlılar, G. Aphazava'nın Türkiye'deki Refah Partisi'nin ideolojisi, G. Katsitadze ise İran İslam Cumhuriyeti'nin Kafkasya ve Orta Asya'daki dış politikası, D. Gudiaşvili 17-18. yüzyıllarda Türkiye'de ipekçilik, G. Sanikidze İslamcılık-fundamentalizm-entegrasyon, M. Gnolidze 1862-1910 arasında Abhazya, E. Maçitadze modern Türkiye'nin toplumsal ve siyasal yaşamında ordunun rolü üzerine birer konuşma yaptılar.

Macahel gecesi

Bilim, sanat, kültür, aktüalite, haber dergisi *Macahel*, 8 Kasım 1996'da "Dostluk ve Tanışma Gecesi" adı altında bir gece düzenledi. İstanbul Cankurtaran'da Merit Köprülü restoranında yapılan geceye yaklaşık 300 kişi katıldı. Gece, Gürcü müzikçi Vahtang Makalatiya'nın programını tamamlamasından sonra Halit Zengin'in kısa bir konuşmasıyla başladı. Açılış konuşmasını derginin yayın kurulu üyesi ve genel koordinatörü Hayrettin Gülbın yaptı. Gülbın yaptığı konuşmada Macahel dergisinin amaçlarını şöyle anlattı: "Dünyada eşi ve benzeri çok ender bulunan Macahel'imizin eko-sistemini kendi doğal halinde tutabilmek için faaliyette bulunan TEMA Vakfı, Kırsal Çevre ve Ormanlık Sorunları Derneği, Camili (Macahel) Çevre Koruma ve Geliştirme Derneği ve diğer çevre kuruluşlarının başarılı olmalarında, yörenin doğal çevresi ile ilgili oluşturulacak politikalara ve ihtiyaç duyulan kamuoyunun oluşturulmasına katkıda bulunmayı amaçlamıştır. Dergimizin çıkarılmasında ikinci bir sebep, yöremizin tarihten gelen kültürü ve kültürel varlıkların korunması ve bizden sonraki nesile daha iyi bir şekilde aktarılmasıdır. Üçüncü amaç ise, yöremiz insanlarının toplum içindeki birliktelik bağlarının ve ekonomik durumlarının güçlendirilmesine katkıda bulunmaktır."

Gecede ayrıca Nihat Gökyiğit ve TEMA Vakfı başkanı Hayrettin Karaca, Artvin Hizmet Vakfı kurucu başkanı Atilla Öztürk, Camili (Macahel) Çevre Koruma ve Geliştirme Derneği başkanı Hasan Yavuz birer konuşma yaptılar. Daha sonra ikinci kez mikrofona gelen Gökyiğit, TEMA Vakfı'nın belirleyeceği yöntemlerle harcanmak üzere Macahel çevresinin doğal yapısının korunması amacıyla yönelik olarak 5 milyar lira bağışladığını açıkladı. Türkçe ve Gürcüce müzikler eşliğinde Macahel yöresini tanıtan slayt gösterisi büyük ilgi gördü.

Bu arada *Macahel* dergisi tarafından, Macahel yöresi doğasının korunması için yapılan çalışmalar katılımlarından dolayı Hayrettin Karaca, Atilla Öztürk, Veysel Yılmaz ve Yücel Çağlar'a birer plaket verildi.

Gecenin en canlı ve hareketli anları Bayar Şahin'in ve Grup Kaf Dağı'nın sahnede bulunduğu sıralarda yaşandı. Bayar Şahin, bir Gürcü şairinin çevreci bir şiirini Türkçe ve Gürcüce seslendirdi. Utku Demir, Serpil Acar, Tülin Sarıbay ve İbrya Özkan'dan (Melaşvili) oluşan Grup Kaf Dağı'nın Türkçe, Lazca ve Gürcüce şarkılarını Bayar Şahin'in coşkulu ve hareketli 'konseri' izledi. Bayar Şahin'e daha sonra Grup Kaf Dağı da eşlik etti; özellikle "Cilvelo Nanayda" gibi Artvin yöresinden seslendirilen parçalarla izleyicilere keyifli dakikalar yaşatıldı. Gecenin geç saatlerinde akordeon ve tulum eşliğinde, geceye katılanlar çalınan Gürcü müziğiyle "horon tepti" ve halk dansları yaptı.

Geceyi düzenleyen *Macahel* dergisinin ilk sayısı Haziran 1995'te basılmış, Temmuz 1996'da ise üçüncü sayısı yayımlanmıştı. Çevreci yazıların dışında, bugün Camili olarak adlandırılan Macahel yöresinin tarihi ("Macahel'in yakın dönemlerine kısa bir bakış"), mimarisi ("Macahel evleri"), tarihsel kültürü ("Macahel'in adları ve soyadları") üzerine yazılar derginin ayırt edici özelliğini oluşturuyor.

Acara'da seçim

Gürcüstan'a bağlı iki özerk cumhuriyetten biri olan Acara'da 22 Eylül günü seçimler yapıldı. Seçimlere, Acara Parlamento Başkanı Aslan Abaşidze ile Gürcüstan Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze'nin işbirliği ile oluşan "Kalkınma ve Yurttaşlar Birliği" bloğunun yanı sıra 11 parti ve ittifak katıldı. Yaklaşık 400 bin nüfuslu özerk cumhuriyette 244 bin seçmen oy kullandı. 1991 yılından sonra ikinci kez yapılan seçimleri, "Kalkınma ve Yurttaşlar Birliği" ezici çoğunlukla kazandı. Bloğun en önemli rakibi Ulusal Demokratik Parti'nin tüm çabalarına karşın önemli bir varlık gösteremediği açıklandı. Seçimlerin ardından *Yeni Yüzyıl* gazetesine açıklama yapan Aslan Abaşidze, "Acara bu sınavı çoktan geçti. Gürcüstan'ın yeni hayatında her alanda Acara örnek bölgedir" dedi. Batum ile Tiflis arasında ilişkilerin hep süreceğini belirten Abaşidze, "Çünkü Acara, Gürcüstan'a bağlı özerk bir cumhuriyettir" ifadesini kullandı.

Kısa Kısa...

(Temmuz-Aralık 1996)

Azerbaycan petrolerinin erken üretimi için belirlenen iki hattın biri olan Bakü-Supsa hattının teknik, ticaret ve inşaat işleri yönetimi, bir İngiliz firmasına verildi. Proje, mevcut boru hatlarının iyileştirilmesini, bazı bölgelerde yeni boru hattının döşenmesini, pompalama istasyonları ile iletişim ve kontrol sistemlerinin kurulmasını öngörüyor. 275 milyon dolarlık projenin iki yılda tamamlanması hedefleniyor.

(Yeni Yüzyıl, 20 Temmuz)

Gürcü futbolcu Giorgi Nemsadze, Trabzonspor'la bir yıllığına 400 bin dolar karşılığında mukavele imzaladı. Giorgi Nemsadze'ye, Şota ve Arçil kefil oldu. Böylece Trabzonspor'da Gürcü futbolcu sayısı üçe çıktı.

(Yeni Yüzyıl, 23 Temmuz)

İstanbul Maslak'taki alışveriş merkezi Pabetland'ın "cafe"sinde Gürcü ressam Gogi Çagelişvili'nin 28 tablodan oluşan resim sergisi açıldı. Tiflis Güzel Sanatlar Akademisi mezunu olan ünlü ressamın yapıtları, Gürcüstan dışında, Paris, Stanford, Boston ve New York'taki özel koleksiyonlarda ve bu arada ABD eski başkanı Georges Bush'un koleksiyonunda da yer alıyor.

(Hürriyet, 7 Temmuz)

BOTAŞ Genel Müdürü Mustafa Murathan, Tiflis'teki temasları sonrasında yaptığı açıklamada, Gürcüstan'da hidroelektrik santralleriyle ilgili ortak bir çalışma ile petrol alanında işbirliği konusunda görüşmelerin olumlu sonuçlandığını söyledi. Ele alınan projeler arasında Gürcüstan'da bir asfalt fabrikasının kurulmasının da bulunduğunu belirtti. Öte yandan TPAO'nun, Gürcüstan'da petrol ve doğalgaz arama alanında çalışmalar yapacağı açıklandı.

(Yeni Yüzyıl, 30 Temmuz)

Gürcü asıllı okçu Natalia Nasaridze, Atlanta Olimpiyatlarında 70 metrenin ilk turunda

Güney Afrikalı Borresen'i geçerek 180 üzerinden 168 puan aldı ve Olimpiyat rekoru kırdı. Ancak ikinci turda Beyaz Rusyalı sporcuyla 153-153 berabere kaldı ve galibi belirleyecek atışta 9-8 yenilerek elendi.

(Yeni Yüzyıl, 31 Temmuz)

Türk Hava Yolları, Türk cumhuriyetlerinin başkentlerinden sonra Gürcüstan'ın başkenti Tiflis'e tarifeli sefer koydu. İstanbul'dan pazartesi ve perşembe günleri, Tiflis'ten salı ve cuma günleri yapılacak seferlerin fiyatı gidiş-dönüş 310 \$ olarak belirlendi.

(Avrasya Dosyası, Temmuz 96/2;
Yeni Yüzyıl, 8 Ağustos)

Gürcüstan Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze, Çeçenya'da akan kanın bir an önce durdurulması gerektiğini, aslında Boris Yeltsin'in de Kafkasya'da barış istediğini, ancak Kislovodsk'ta alınan kararların bir türlü hayata geçirilemediğini söyledi. Bölgede kalıcı barışın sağlanmasını Türkiye'nin de arzuladığını söyleyen Şevardnadze, eski devlet başkanı döneminde bazı hataların yapıldığını, bununla birlikte Gürcü-Abhaz ve Gürcü-Oset sorunlarının çözümü için elinden gelen gayreti göstereceğini, sorunun çözümü için Abhaz ve Oset liderlerle görüşmeye hazır olduğunu belirtti.

(Yeni Yüzyıl, 13 Ağustos)

Kazak petrolerinin, Ekim ayında Azerbaycan üzerinden Batum limanına getirileceği açıklandı. Petrolün Aktau limanından tankerlerle Azerbaycan'ın Dübendi limanına, Dübendi'den boru hattıyla Alibayramlı'ya ve oradan da demiryoluyla Batum'a taşınması öngörülüyor.

(Yeni Yüzyıl, 18 Ağustos)

Tiflis'te yaşayan Kürtler, PKK'nın ilk silahlı eylemlerini başlattığı 15 Ağustos 1984 tarihi nedeniyle bir toplantı düzenlediler. Türkiye ve

Irak'taki Kürtlerin zor durumda oldukları ileri sürülen toplantıya, PKK yanlılarının yanı sıra Almanya, Rusya ve Ermenistan'dan kişiler katıldı.

(Yeni Yüzyıl, 19 Ağustos)

Bir şirkette idare amiri olan Ahmet Yavuz'un Gürcüstan'da bir yakınının 1 milyon 560 bin dolarının bir mafya tarafından dolandırıldığını ihbar etmesi üzerine İstanbul'da Gürcüstan'dan çeşitli meslekten kişiler yakalandı. Ancak sanıklar suçlamaları reddettiler. Öte yandan Azerbaycan ulaştırma bakan yardımcısı söz konusu mafyanın Gürcüstan-Türkiye-Azerbaycan hattındaki en güçlü mafya olduğunu açıkladı.

(Milliyet, 26 Ağustos)

Türkmenistan, Gürcüstan'a doğal gaz vererek oradaki santrallerde üretilecek elektriğin Türkiye tarafından kullanılabileceğini resmen bildirdi. Türkiye adına yapılan açıklamada, Türkmenistan'ın doğal gazı hangi koşullarda Gürcüstan'a vereceğinin, oradaki santrallerin kapasitesinin belirlenmesi ve elektriğin maliyeti gibi teknik konuların araştırıldığı belirtildi. Koşulların uygun olması halinde bu teklifin değerlendirileceği açıklandı.

(Yeni Yüzyıl, 31 Ağustos)

Gürcüstan ile Türkiye arasında gümrük geçiş noktaları konusundaki anlaşma onaylandı. Buna göre taraflar sınırda araçlar için Sarp-Sarpi ve Türkgözü-Ahalsihe geçiş noktalarını açacaklar. Geçiş noktalarının açılmasından önce taraflar, yaya trafiği de dahil olmak üzere, kişi, eşya ve araç trafiğindeki muhtemel artışları da göz önüne alarak gerekli altyapıyı inşa edecekler.

(Sabah, 4 Eylül)

Gürcüstan'a bağlı Güney Osetya'da cumhuriyete geçiş hazırlığı çerçevesinde anayasa değişikliği yapıldığı bildirildi. Cumhuriyete geçiş hazırlığı çerçevesinde parlamentonun bir devlet başkanlığı makamı oluşturduğu ve 10 Kasım'da başkanlık seçimleri yapılacağı açıklandı. Rusya Genelkurmay Başkanı Anatoli Çubais, Güney Osetya'nın bu kararının Kafkaslar'da gerginliği artırabileceğini söyledi.

(Yeni Yüzyıl, 16 Eylül)

Gürcüstan'a bağlı Acara Özerk Cumhuriyeti'nde 244 bin seçmen bugün sandık başına gidiyor. 80 milletvekilinin belirleneceği seçimlerde Acara Devlet Başkanı Aslan Abaşidze ve Gürcüstan Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze'nin partilerinin ittifakıyla oluşan Kalkınma ve Yurttaşlar Birliği bloğunun ezici çoğunlukla parlamentoya girmesi bekleniyor.

(Yeni Yüzyıl, 22 Eylül)

Gürcüstan'a bağlı Acara Özerk Cumhuriyeti'nde yapılan seçimler sakin geçti. 244 bin seçmenin oy kullandığı seçimlere, Kalkınma ve Yurttaşlar Birliği bloğunun dışında 11 parti ve blok katıldı. Hiçbir baskının göze çarpmadığı seçim merkezlerinde adı geçen tek parti, Kalkınma ve Yurttaşları Birliği oldu. Bu bloğun en önemli rakibi Ulusal Demokratik Parti'nin ise şansı olmadığı söyleniyor.

(Yeni Yüzyıl, 23 Eylül)

Gürcüstan Ekonomi Bakanlığı, ülkenin dış ticaret cirosunun yılın ilk altı ayında 3.403 milyon dolar olarak gerçekleştiğini açıkladı. Bu rakam geçen yılın aynı döneminden 242 milyon dolar daha fazla. Verilen bilgilere göre Gürcüstan, başta Türkmenistan, Rusya, Türkiye, Azerbaycan ve Romanya olmak üzere 68 ülkeyle ticaret yapıyor.

(Avrasya Dosyası, Eylül 96/2)

Gürcüstan'a giriş ve çıkışlarda gümrük makamlarının deklare edilecek dövize göre komisyon tahakkuk ettirmeleri işlemine son verildi. Ama 6 Ocak 1995 tarihinde Cumhurbaşkanlığı kararnamesiyle uygulamaya konan döviz bildirim zorunluluğu sürüyor.

(Avrasya Dosyası, Eylül 96/2)

Önde gelen uluslararası konsorsiyumlardan biri, Hazar Denizi'nden Gürcüstan'ın Karadeniz'deki bir limanına petrol taşıyacak olan 300 milyon dolarlık boru hattının onarımı için dizayn ve mühendislik çalışması konusunda önceki perşembe günü 28 milyon dolarlık anlaşma imzaladı. Öte yandan Kazakistan'daki büyük bir petrol sahasındaki çalışmaları yürüten Chevron Overseas Petroleum Corp. da, önceki perşembe günü, petrolünü trenle Bakü'den Batum limanına göndermeye başladı.

(Milliyet The Wall Street Journal, 14 Ekim)

Rusya'nın Gürcüstan sınırındaki askeri varlığını Rartırma girişimleri yüzünden Güney Osetya'da ve Meshet-Cavaheti'deki Gürcü askerleri bölgeyi tamamen terk etti. Sınırdaki bu gelişmeler, muhalefet partilerin ülkedeki Rus askeri varlığına son verilmesi taleplerinden kaynaklanıyor.

(Yeni Yüzyıl, 11 Ekim)

Alcatel Teletaş, 25 Ekim'de Gürcüstan'ın Rustavi kentinde kurduğu üç bin hat kapasiteli 12 santralini hizmete açtı. Alcatel Teletaş'ın bu ülkede kurduğu sayısal santrallerin kapasitesi 15 bin hata ulaşmış oldu. Öte yandan kuruluş, 1997 yılında Tiflis şebekesinin modernizasyonu çerçevesinde gerçekleştirilecek olan 35 bin hatlık santral ve transmasyon sistemlerinin sözleşmeleriyle ilgili görüşmelerde bulundu.

(Yeni Yüzyıl, 29 Ekim)

Türkçenin ilk kez Gürcüstan'da yabancı bir dil olarak okutulacağı ve Türkiye'nin bu ülkeye eğitim desteği vereceği bildirildi. Uygulamaya Gürcüstan askeri ve polis okullarıyla ortaöğretim kurumlarında başlanacak.

(Yeni Yüzyıl, 5 Kasım)

Gürcüstan'da Zviad Gamsahurdia döneminin genel kurmay başkanı Loti Kobalia hakkında idam cezası istendi. Bu arada muhalefet partileri, Avrupa ile bütünleşmeye çalışan Gürcüstan'da insan hakları konusunda yeni düzenlemelere gidilmesi, cezaevlerindeki koşulların iyileştirilmesi ve ölüm cezalarının kaldırılması gerektiğini gündeme getiriyorlar.

(Cumhuriyet, 31 Ekim)

Resmi bir ziyaret için Gürcüstan'da bulunan Türkiye Milli Eğitim Bakanı Mehmet Sağlam, Gürcüstan üniversitelerinde beş yıl öğrenim gören Türkiyeli öğrencilerin diplomalarının tanınacağını söyledi. Ayrıca iki ülke arasında karşılıklı öğretmen değişiminin yapılabileceğini belirtti.

(Yeni Yüzyıl, 6 Kasım)

Gürcüstan'a bağlı Güney Osetya'da, Tiflis yönetiminin tüm muhalefetine karşın devlet başkanlığı seçimi yapıldı. 1990 yılında yaşanan bir savaştan sonra özerk cumhuriyet ilan eden Güney Osetya'nın

parlamentosu Eylül ayında özerk cumhuriyetin başına bir lider seçilmesine karar vermişti. Gürcüstan Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze, Güney Osetya'da düzenlenen devlet başkanlığı seçiminin bölgedeki barış sürecini tehlikeye sokacağı uyarısında bulundu. Seçim sonucunda oyların yüzde 60'ını alan parlamento başkanı Ludvig Çubirov 'cumhurbaşkanı' ilan edildi.

(Radikal, 11 ve 20 Kasım)

Gürcüstan'dan bağımsızlığını ilan eden Abhazya'da dün seçimler yapıldı. 1992 yılında 7 bin kişinin öldüğü savaşın ardından bağımsızlığını ilan etmiş olan Abhazya'ya 250 bin Gürcü mültecinin geri dönüşü ve Abhazya'nın statüsü ile ilgili müzakereler daha önce kesilmişti. Bu arada Gürcüstan parlamentosu, 2 Ekim'de aldığı kararla seçim sonuçlarını yasa dışı sayacağını, bu karara gerekçe olarak da savaş sırasında Abhazya nüfusunun yüzde 70'inin kaçmak zorunda kaldığını ve mülteciler dönmeden yapılacak bir seçimin adil olmayacağını göstermişti.

(Radikal, 24 Kasım)

Gürcüstan tarafından Türk kara nakliye araçlarına konulan yol vergisi ve getirilen kısıtlamalar ile zorluklar yüzünden, BDT ülkelerine giden treyler ve kamyonlar Sarp sınır kapısından geçiş yapmamaya yöneldiler. Türk araçlarından alınan vergiler 400 - 500 \$ arasında değişiyor.

(Radikal, 29 Kasım)

Gürcüstan'da telekomünikasyon yatırımları yapmak üzere, İstanbul'da Gürtel Telekomünikasyon adlı bin şirket kuruldu. Şirketin kurucuları arasında, büyük ortak Turkcell dışında Mehmet Emin Karamehmet, Hüseyin Murat Vargı, Mehmet Osman Kavala ve Osman Berkmen yer alıyor.

(Yeni Yüzyıl, 9 Aralık)

Rusya Sınır Koruma Birlikleri Komutanı General Andrei Nikolayev, Ermenistan ve Gürcüstan'ın Türkiye sınırında hafta sonunda incelemeler yaptı. Ermenistan'da Devlet Başkanı Levon Ter-Petrosyan ile görüşen general, Gürcüstan'ın Sarp sınır kısıpına da ani bir ziyaret yaptı. Nikolayev'in ziyaretinin önceden Gürcü yetkililere duyurulmadığı bildirildi.

(Yeni Yüzyıl, 10 Aralık)